BREITHIÚNAS NA CÚIRTE (an Dara Dlísheomra)

8 Bealtaine 2025 *

(Tarchur chun réamhrialú – Comhar breithiúnach in ábhair choiriúla – Treoir (AE) 2016/1919 – Cúnamh dlíthiúil – Treoir 2013/48/AE – Ceart chun rochtain a fháil ar dhlíodóir in imeachtaí coiriúla – Coimircí nós imeachta do dhaoine leochaileacha – Leochaileacht na ndaoine sin a chinneadh – Easpa toimhde dhlíthiúil – Éifeacht dhíreach – Ceistiú a dhéanamh ar dhuine atá faoi dhrochamhras in éagmais dlíodóra – Dlíthiúlacht na fianaise a fuarthas de shárú ar chearta nós imeachta)

I gCás C-530/23 [Barało] [i],

IARRAIDH ar réamhrialú faoi Airteagal 267 CFAE ó Sąd Rejonowy we Włocławku (Cúirt Dúiche, Włocławek, an Pholainn), trí bhreith an 17 Lúnasa 2023, a fuarthas ag an gCúirt an 17 Lúnasa 2023, sna himeachtaí coiriúla i gcoinne

K. P.

idiragraí:

Prokurator Rejonowy we Włocławku,

tugann AN CHÚIRT (an Dara Dlísheomra),

agus í comhdhéanta mar seo a leanas: K. Jürimäe (Rapóirtéir), Uachtarán Dlísheomra, K. Lenaerts, Uachtarán na Cúirte, ag gníomhú mar Bhreitheamh an Dara Dlísheomra, M. Gavalec, Z. Csehi agus F. Schalin, Breithiúna,

Abhcóide Ginearálta: T. Ćapeta,

Cláraitheoir: A. Calot Escobar,

ag féachaint don nós imeachta i scríbhinn,

tar éis breithniú a dhéanamh ar na barúlacha arna dtíolacadh thar ceann na bpáirtithe seo a leanas:

– an Prokurator Rejonowy we Włocławku, ag T. Rutkowska-Szmydyńska,

– Rialtas na Polainne, ag B. Majczyna, i gcáil Gníomhaire,

* Teanga an cháis: an Pholainnis.

[i] Is ainm bréige é ainm an cháis seo. Ní fhreagraíonn sé d'fhíorainm aon pháirtí sna himeachtaí.

– Rialtas na Seice, ag M. Smolek, T. Suchá agus J. Vláčil, i gcáil Gníomhairí,

– an Coimisiún Eorpach, ag J. Hottiaux agus M. Wasmeier, i gcáil Gníomhairí,

tar éis éisteacht le Tuairim an Abhcóide Ghinearálta ag éisteacht an 14 Samhain 2024,

an Breithiúnas seo a leanas:

Breithiúnas

1 Baineann an iarraidh ar réamhrialú le léiriú ar:

– Airteagal 6(1) go (3) agus an dara fomhír d'Airteagal 19(1) CAE;

– Airteagail 4 agus 47 den Chairt um Chearta Bunúsacha an Aontais Eorpaigh ('an Chairt');

– Airteagal 1(2), Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5) agus Airteagail 8 agus 9 de Threoir (AE) 2016/1919 ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 26 Deireadh Fómhair 2016 maidir le cúnamh dlí do dhaoine atá faoi dhrochamhras agus do dhaoine cúisithe in imeachtaí coiriúla agus do dhaoine iarrtha in imeachtaí maidir leis an mbarántas gabhála Eorpach (IO 2016 L 297, lch. 1);

– Airteagal 3(2)(a) go (c), agus (3)(a) agus (b), de Threoir 2013/48/AE ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 22 Deireadh Fómhair 2013 maidir leis an gceart dlíodóir a fháil in imeachtaí coiriúla agus in imeachtaí maidir leis an mbarántas gabhála Eorpach, agus maidir leis an gceart chun tríú páirtí a chur ar an eolas ar chailleadh saoirse agus chun cumarsáid a dhéanamh le tríú daoine agus le húdaráis chonsalacha nuair a chailltear an tsaoirse (IO 2013 L 294, lch. 1);

– pointí 6, 7, 11 agus 13 de Mholadh (2013/C 378/02) ón gCoimisiún an 27 Samhain 2013 maidir le coimircí nós imeachta do dhaoine leochaileacha atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe in imeachtaí coiriúla (IO 2013 C 378, lch. 8; 'an Moladh ón gCoimisiún'), agus

– prionsabail thosaíocht, éifeachtacht agus éifeacht dhíreach dhlí an Aontais.

2 Rinneadh an iarraidh in imeachtaí coiriúla a tionscnaíodh i gcoinne K. P. maidir le, ar an gcéad dul síos, drugaí támhshuanacha agus substaintí síceatrópacha a shealbhú agus, ar an dara dul síos, faoi thionchar drugaí támhshuanacha.

An dlí lena mbaineann

Dlí idirnáisiúnta

3 Is mar a leanas atá pointí 23 agus 32 de Phrionsabail agus Treoirlínte na Náisiún Aontaithe maidir le Rochtain ar Chúnamh Dlíthiúil sa Chóras Ceartais Choiriúil, a glacadh an 20 Nollaig 2012 le Rún 67/187 ón gComhthionól Ginearálta:

‘23. Is iad na póilíní, na hionchúisitheoirí agus na breithiúna atá freagrach as a áirithiú go bhfaighidh daoine a thagann os a gcomhair nach bhfuil sé d’acmhainn acu dlíodóir a íoc agus/nó daoine leochaileacha cúnamh dlíthiúil a fháil.

[...]

32. Ní mór bearta speisialta a dhéanamh chun a áirithiú go mbeidh fíor-rochtain ag mná, leanaí agus grúpaí a bhfuil riachtanais speisialta acu ar chúnamh dlí, lena n-áirítear ach gan bheith teoranta [...] do dhaoine a bhfuil tinneas meabhrach orthu [agus] d’úsáideoirí drugaí [...]. Ní mór riachtanais speisialta na ngrúpaí sin a chur san áireamh sna bearta sin agus ní mór dóibh a bheith oiriúnach d’inscne agus d’aois.’

Dlí an Aontais

Treoir 2013/48

4 Luaitear an méid seo a leanas in aithrisí 50 agus 51 de Threoir 2013/48:

‘(50) Ba cheart do na Ballstáit a áirithiú, agus measúnú á dhéanamh ar ráitis arna ndéanamh ag daoine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe nó ar fhianaise a fuarthas de shárú ar a gceart chun dlíodóra, nó i gcásanna inar údaraíodh maolú ar an gceart sin i gcomhréir leis an Treoir seo, go n-urramófar cearta na cosanta agus cothroime na n-imeachtaí. Sa chomhthéacs sin, ba cheart aird a thabhairt ar chásdlí na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine, lena suítear go ndéanfar dochar doleigheasta do chearta na cosanta, i bprionsabal, agus ráitis a dhéantar le linn ceistiú póilíneachta gan rochtain ar dhlíodóir á n-úsáid le haghaidh ciontú. Ba cheart an méid sin a bheith gan dochar d’úsáid ráiteas chun críocha eile a cheadaítear faoin dlí náisiúnta, amhail an gá atá le gníomhartha imscrúdaitheacha práinneacha a fhorghníomhú chun déanamh cionta eile nó iarmhairtí díobhálacha tromchúiseacha d’aon duine a sheachaint nó atá bainteach le gá práinneach le cosc a chur ar chur i mbaol suntasach d’imeachtaí coiriúla i gcás ina ndéanfadh rochtain ar dhlíodóir nó moill a chur ar an imscrúdú dochar doleigheasta do na himscrúduithe leanúnacha maidir le coir thromchúiseach. Thairis sin, ba cheart go mbeadh sé sin gan dochar do rialacha náisiúnta nó do chórais náisiúnta maidir le hinghlacthacht fianaise, agus níor cheart go gcuirfeadh sé cosc ar Bhallstáit córas a chothabháil trínar féidir an fhianaise uile atá ann cheana a thabhairt ar aird os comhair cúirte nó breithimh, gan aon mheasúnú ar leithligh nó roimh ré a bheith ann maidir le hinghlacthacht fianaise den sórt sin.

(51) Tá an dualgas cúraim i leith daoine atá faoi dhrochamhras nó daoine cúisithe a d'fhéadfadh a bheith lag mar bhonn taca faoi riar cothrom an cheartais. Dá bhrí sin, ba cheart do na húdaráis ionchúisimh, na húdaráis forfheidhmithe dlí agus na húdaráis bhreithiúnacha feidhmiú éifeachtach na gceart dá bhforáiltear sa Treoir seo ag na daoine sin a éascú, mar shampla trí aird a thabhairt ar aon leochaileacht fhéideartha a dhéanann difear dá gcumas an ceart rochtana ar dhlíodóir a fheidhmiú agus tríú páirtí a chur ar an eolas nuair a chailltear an tsaoirse, agus trí bhearta iomchuí a dhéanamh chun a áirithiú go ráthófar na cearta sin.'

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

5 Foráiltear le hAirteagal 2 den Treoir sin, dar teideal 'Raon feidhme', i mír 1 de:

'Tá feidhm ag an Treoir seo maidir le daoine atá faoi dhrochamhras nó daoine cúisithe in imeachtaí coiriúla, a luaithe a chuirfidh údaráis inniúla Bhallstáit ar an eolas iad, trí fhógra oifigiúil nó ar aon mhodh eile, go bhfuil amhras fúthu nó go bhfuil siad cúisithe go ndearna siad cion coiriúil, bíodh an tsaoirse bainte díobh nó ná bíodh. Beidh feidhm aige go dtí go dtabharfar na himeachtaí chun críche, a thuigfear mar an cinneadh críochnaitheach i dtaobh an ndearna siad an cion coiriúil, lena n-áirítear, i gcás inarb iomchuí, an ciontú agus an cinneadh maidir le haon achomharc.'

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

6 Is mar seo a leanas atá an fhoclaíocht in Airteagal 3 den Treoir sin, dar teideal 'An ceart chun rochtain a fháil ar dhlíodóir in imeachtaí coiriúla':

'1. Áiritheoidh na Ballstáit go mbeidh an ceart rochtana ag daoine atá faoi dhrochamhras agus ag daoine cúisithe ar dhlíodóir laistigh de theorainn ama agus ar bhealach a gceadóidh do na daoine lena mbaineann a gcearta cosanta a fheidhmiú go praiticiúil agus go héifeachtach.

2. Beidh rochtain ag daoine atá faoi dhrochamhras nó ag daoine cúisithe ar dhlíodóir gan moill mhíchuí. In aon chás, beidh rochtain ag daoine atá faoi dhrochamhras nó ag daoine cúisithe ar dhlíodóir ó cibé ceann de na pointí ama seo a leanas is luaithe:

(a) sula gceisteoidh na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí nó breithiúnach eile iad;

(b) tar éis d'údaráis imscrúdúcháin nó d'údaráis inniúla eile beart imscrúdaitheach nó beart bailithe fianaise eile a dhéanamh i gcomhréir le mír 3(c);

(c) gan moill mhíchuí tar éis cailleadh saoirse;

(d) i gcás inar toghaireadh iad chun láithriú os comhair cúirt a bhfuil dlínse aici in ábhair choiriúla, in am trátha sula dtagann siad os comhair na cúirte sin.

3. Beidh an méid seo a leanas ag gabháil leis an gceart chun dlíodóir a rochtain:

(a) Áiritheoidh na Ballstáit go mbeidh sé de cheart ag daoine atá faoi dhrochamhras nó ag daoine cúisithe bualadh le chéile go príobháideach agus cumarsáid a dhéanamh leis an dlíodóir a dhéanann ionadaíocht orthu, lena n-áirítear sula gceisteoidh na póilíní nó údarás forghníomhaithe dlí nó breithiúnach eile iad;

(b) Áiritheoidh na Ballstáit go mbeidh sé de cheart ag daoine atá faoi dhrochamhras nó ag daoine cúisithe a ndlíodóir a bheith i láthair agus a bheith rannpháirteach go héifeachtach agus iad á gceistiú. Beidh an rannpháirtíocht sin i gcomhréir leis na nósanna imeachta faoin dlí náisiúnta, ar choinníoll nach ndéanann na nósanna imeachta sin dochar d'fheidhmiú éifeachtach agus d'inneachar éifeachtach an chirt lena mbaineann. I gcás ina mbeidh dlíodóir rannpháirteach le linn ceistiúcháin, tabharfar faoi deara gur tharla an rannpháirtíocht sin trí úsáid a bhaint as an nós imeachta taifeadta i gcomhréir le dlí an Bhallstáit lena mbaineann;

[...]'

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

7 In Airteagal 12 den Treoir sin, dar teideal 'Leigheasanna', sonraítear an méid seo a leanas:

'1. Áiritheoidh na Ballstáit go mbeidh leigheas éifeachtach faoin dlí náisiúnta ag daoine atá faoi dhrochamhras nó ag daoine cúisithe in imeachtaí coiriúla, chomh maith le daoine iarrtha in imeachtaí maidir leis an mbarántas gabhála Eorpach, i gcás sárú ar na cearta faoin Treoir seo.

2. Gan dochar do rialacha agus córais náisiúnta maidir le hinghlacthacht fianaise, áiritheoidh na Ballstáit, in imeachtaí coiriúla, agus measúnú á dhéanamh ar ráitis arna ndéanamh ag daoine atá faoi dhrochamhras nó ag daoine cúisithe nó ar fhianaise a fuarthas de shárú ar a gceart chun dlíodóir a rochtain nó i gcásanna inar údaraíodh maolú ar an gceart sin i gcomhréir le hAirteagal 3(6), go n-urramófar cearta na cosanta agus cothroime na n-imeachtaí.'

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

8 De réir Airteagal 13 de Threoir 2013/48:

'Áiritheoidh na Ballstáit, i gcur i bhfeidhm na Treorach seo, go gcuirfear san áireamh riachtanais ar leith daoine leochaileacha atá faoi dhrochamhras nó cúisithe.'

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

Treoir 2016/1919

9 Foráiltear le haithrisí 1, 3, 4, 6, 17 go 19, 23 agus 24 de Threoir 2016/1919:

'(1) Is é is cuspóir don Treoir seo éifeachtacht an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir dá bhforáiltear i [dTreoir 2013/48] a áirithiú trí chead a thabhairt do dhaoine atá faoi dhrochamhras agus do dhaoine cúisithe in imeachtaí coiriúla cúnamh a fháil ó dhlíodóir a n-íocann na Ballstáit as.

[...]

(3) Cumhdaítear leis an tríú mír d'Airteagal 47 den [Chairt] an ceart chun cúnaimh dhlíthiúil in imeachtaí coiriúla i gcomhréir leis na coinníollacha a leagtar síos san [fhoráil sin]. [...]

(4) An 30 Samhain 2009, ghlac Comhairle an Aontais Eorpaigh rún maidir leis an treochlár chun cearta nós imeachta daoine atá faoi dhrochamhras nó daoine cúisithe in imeachtaí coiriúla a neartú (IO 2009 C 295, lch. 1) ('an Treochlár'). Mar chuid de chur chuige céim ar chéim, iarrtar sa Treochlár go nglacfaí bearta maidir leis an gceart chun aistriúcháin agus ateangaireachta (beart A), an ceart chun faisnéise maidir le cearta agus faisnéis faoi na muirir (beart B), an ceart chun comhairle dlí agus cúnamh dlíthiúil a fháil (beart C), an ceart chun cumarsáid a dhéanamh le gaolta, fostóirí agus údaráis chonsalacha (beart D), agus coimircí speisialta do dhaoine atá faoi dhrochamhras nó do dhaoine cúisithe atá leochaileach (beart E).

[...]

(6) Go dtí seo, glacadh cúig bheart maidir le cearta nós imeachta in imeachtaí coiriúla de bhun an Treochláir, eadhon (Treoir 2010/64/AE ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 20 Deireadh Fómhair 2010 maidir leis an gceart chun ateangaireachta agus chun aistriúcháin in imeachtaí coiriúla (IO 2010 L 280, lch. 1), Treoir 2012/13/AE ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 22 Bealtaine 2012 maidir leis an gceart chun faisnéise in imeachtaí coiriúla (IO 2012 L 142, lch. 1), Treoir 2013/48, Treoir (AE) 2016/343 ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 9 Márta 2016 maidir le gnéithe áirithe de thoimhde na neamhchiontachta agus den cheart chun bheith i láthair in imeachtaí coiriúla a neartú (IO 2016 L 65, lch. 1) agus Treoir (AE) 2016/800 ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 11 Bealtaine 2016 maidir le coimircí nós imeachta do leanaí atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe in imeachtaí coiriúla (IO 2016 L 132, lch. 1)).

[...]

(17) I gcomhréir le hAirteagal 6(3)(c) den (Choinbhinsiún Eorpach chun Cearta an Duine agus Saoirsí Bunúsacha a Chosaint, a síníodh sa Róimh an 4 Samhain 1950 ("ECHR")), ní mór daoine atá faoi dhrochamhras agus daoine cúisithe nach bhfuil acmhainní leordhóthanacha acu chun cúnamh dlíodóra a fháil a bheith i dteideal cúnamh dlíthiúil a fháil nuair is gá sin ar mhaithe leis an gceartas. Leis an riail íosta sin, ceadaítear do na Ballstáit tástáil acmhainne, tástáil fiúntais, nó an dá rud, a chur i bhfeidhm. Ní féidir le cur i bhfeidhm na gcritéar sin teorainn a chur leis na cearta agus na ráthaíochtaí nós imeachta a dheonaítear faoin gCairt agus ECHR, arna léiriú ag [an gCúirt Bhreithiúnais] agus ag an gCúirt Eorpach um Chearta an Duine, ná maolú orthu.

(18) Ba cheart do na Ballstáit socruithe praiticiúla a leagan síos maidir le cúnamh dlíthiúil a sholáthar. D'fhéadfadh socruithe den sórt sin a shuí go ndeonaítear cúnamh dlíthiúil arna iarraidh sin don duine atá faoi dhrochamhras, don duine cúisithe nó don duine iarrtha. I bhfianaise riachtanais daoine leochaileacha go háirithe, níor cheart iarraidh den sórt sin a bheith ina coinníoll substainteach chun cúnamh dlíthiúil a dheonú, áfach.

(19) Ba cheart do na húdaráis inniúla cúnamh dlíthiúil a dheonú gan moill mhíchuí agus ar a dhéanaí sula ndéanfaidh na póilíní, údarás forfheidhmithe dlí eile nó údarás breithiúnach an duine lena mbaineann a cheistiú, nó sula ndéanfar na gníomhartha sonracha imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise dá dtagraítear sa Treoir seo. Mura bhfuil na húdaráis inniúla in ann déanamh amhlaidh, ba cheart dóibh, ar a laghad, cúnamh dlíthiúil éigeandála nó sealadach a dheonú sula ndéanfar an cheistiú sin nó sula ndéanfar na gníomhartha imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise sin.

[...]

(23) Agus an Treoir seo á cur chun feidhme, ba cheart do na Ballstáit a áirithiú go n-urramófar an ceart bunúsach chun cúnaimh dhlíthiúil dá bhforáiltear sa Chairt agus in ECHR. Agus an méid sin á dhéanamh acu, ba cheart dóibh prionsabail agus treoirlínte na Náisiún Aontaithe maidir le rochtain ar chúnamh dlíthiúil sa chóras ceartais choiriúil a urramú.

(24) Gan dochar d'fhorálacha an dlí náisiúnta maidir le dlíodóir a bheith i láthair go héigeantach, ba cheart d'údarás inniúil cinneadh a dhéanamh maidir le cúnamh dlíthiúil a dheonú nó gan é a dheonú gan moill mhíchuí. Ba cheart an t-údarás inniúil a bheith ina údarás neamhspleách atá inniúil chun cinntí a dhéanamh maidir le cúnamh dlíthiúil a dheonú, nó cúirt, lena n-áirítear breitheamh ina shuí ina aonar. I gcásanna práinneacha, ba cheart rannpháirtíocht shealadach na bpóilíní agus an ionchúisimh a bheith indéanta freisin, a mhéid is gá sin chun cúnamh dlíthiúil a dheonú go tráthúil.'

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

10 De réir Airteagal 1 den Treoir sin, dar teideal 'Ábhar':

'1. Leis an Treoir seo, leagtar síos rialacha íosta comhchoiteanna maidir leis an gceart chun cúnaimh dhlíthiúil i gcás na nithe seo a leanas:

(a) daoine atá faoi dhrochamhras agus daoine cúisithe in imeachtaí coiriúla; [...]

[...]

2. Comhlánaíonn an Treoir seo Treoracha [2013/48] agus [2016/800]. Ní dhéanfar fhoráil sa Treoir seo a léiriú mar ní lena gcuirtear teorainn leis na cearta dá bhforáiltear sna Treoracha sin.'

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

11 Foráiltear le hAirteagal 2 de Threoir 2016/1919, dar teideal 'Raon feidhme', i míreanna 1 agus 2 de:

'1. Beidh feidhm ag an Treoir seo maidir le daoine atá faoi dhrochamhras agus daoine cúisithe in imeachtaí coiriúla a bhfuil ceart rochtana acu ar dhlíodóir faoi [Threoir 2013/48] agus:

(a) a bhfuil a saoirse bainte díobh;

(b) a bhfuil gá acu le cúnamh ó dlíodóra i gcomhréir le dlí an Aontais nó leis an dlí náisiúnta; nó

(c) a bhfuil sé de dhualgas orthu nó a bhfuil cead acu freastal ar bheart imscrúdaitheach nó bailithe fianaise, lena n-áirítear, ar a laghad, na bearta seo a leanas:
(i) paráidí aitheantais;
(ii) coimhlintí;
(iii) suíomh coire a atógáil.

2. Beidh feidhm ag an Treoir seo freisin maidir le daoine iarrtha a bhfuil ceart rochtana acu ar dhlíodóir faoi [Threoir 2013/48] tráth a ngabhála sa Bhallstát forghníomhaitheach.'

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

12 Is mar seo a leanas atá an fhoclaíocht in Airteagal 4 de Threoir 2016/1919, dar teideal ‘Cúnamh dlíthiúil in imeachtaí coiriúla’:

‘1. Áiritheoidh na Ballstáit go mbeidh an ceart chun cúnaimh dhlíthiúil ag daoine atá faoi dhrochamhras agus daoine cúisithe nach bhfuil acmhainní leordhóthanacha acu chun íoc as cúnamh dlíodóra nuair is gá sin ar mhaithe leis an gceartas.

2. Féadfaidh na Ballstáit tástáil acmhainne, tástáil fiúntais, nó an dá rud, a chur i bhfeidhm chun a chinneadh an ndeonófar cúnamh dlíthiúil i gcomhréir le mír 1.

[...]

5. Áiritheoidh na Ballstáit go ndeonófar cúnamh dlíthiúil gan moill mhíchuí, agus ar a dhéanaí sula ndéanfaidh na póilíní nó údarás eile forfheidhmithe dlí ceistiú, nó sula ndéanfar na bearta imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise dá dtagraítear in Airteagal 2(1)(c).

[...]’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

13 De réir Airteagal 8 den Treoir sin, dar teideal ‘Leigheasanna’:

‘Áiritheoidh na Ballstáit go mbeidh leigheas éifeachtach ag daoine atá faoi dhrochamhras, ag daoine cúisithe agus ag daoine iarrtha i gcomhréir leis an dlí náisiúnta i gcás sárú ar na cearta dá bhforáiltear faoin Treoir seo.’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

14 Is mar seo a leanas atá an fhoclaíocht in Airteagal 9 den Treoir sin, dar teideal ‘Daoine leochaileacha’:

‘Áiritheoidh na Ballstáit, agus an Treoir seo á cur chun feidhme acu, go gcuirfear san áireamh riachtanais shonracha daoine leochaileacha atá faoi dhrochamhras, atá cúisithe nó atá iarrtha.’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

15 Foráiltear le hAirteagal 11 den Treoir sin, dar teideal ‘Neamh-chúlchéimniú’:

‘Ní dhéanfar aon fhoráil sa Treoir seo a léiriú mar ní lena dteorannaítear nó lena maolaítear na cearta agus na coimircí nós imeachta a thugtar leis an gCairt, ECHR nó le forálacha ábhartha eile den dlí idirnáisiúnta nó le dlí aon Bhallstáit a sholáthraíonn leibhéal níos airde cosanta.’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

An Moladh ón gCoimisiún

16 Luaitear an méid seo a leanas in aithrisí 1, 6, 7, 11 agus 13 den Mholadh ón gCoimisiún:

‘(1) Is é is aidhm don Mholadh seo na Ballstáit a spreagadh chun cearta nós imeachta gach duine atá faoi dhrochamhras nó gach duine cúisithe nach bhfuil in ann imeachtaí coiriúla a thuiscint agus páirt éifeachtach a ghlacadh iontu mar gheall ar aois, a riocht meabhrach nó fisiceach nó míchumais (“daoine leochaileacha”) a neartú.

[...]

(6) Tá sé fíor-riachtanach leochaileacht duine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe in imeachtaí coiriúla a shainaithint agus a aithint go pras. Chun na críche sin, ba cheart do phóilíní, d’údaráis forfheidhmithe dlí nó d’údaráis bhreithiúnacha measúnú tosaigh a dhéanamh. Ba cheart do na húdaráis inniúla a bheith in ann a iarraidh ar shaineolaí neamhspleách scrúdú a dhéanamh ar mhéid na leochaileachta, ar riachtanais an duine leochailigh agus ar oiriúnacht aon bhirt a rinneadh nó a shamhlaítear i leith an duine leochailigh.

(7) Ba cheart an ceart a bheith ag daoine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe nó ag a ndlíodóirí agóid a dhéanamh, i gcomhréir leis an dlí náisiúnta, i gcoinne an mheasúnaithe ar a leochaileacht fhéideartha in imeachtaí coiriúla, go háirithe dá gcuirfeadh sé sin bac nó srian suntasach ar fheidhmiú a gceart bunúsach. Leis an gceart sin, ní chuirtear d’oibleagáid ar na Ballstáit foráil a dhéanamh maidir le nós imeachta achomhairc sonrach, sásra ar leith nó nós imeachta gearáin lena gceadaítear agóid den sórt sin.

[...]

(11) Ní féidir le daoine a aithnítear a bheith an-leochaileach na himeachtaí coiriúla a leanúint agus a thuiscint. Chun a áirithiú go n-áiritheofar a gcearta maidir le triail chóir, níor cheart dóibh a bheith in ann a gceart chun dlíodóra a tharscaoileadh.

[...]

(13) Ní i gcónaí a bhíonn daoine leochaileacha in ann ábhar na n-agallamh póilíneachta a bhfuil siad faoina réir a thuiscint. Chun aon chonspóid maidir le hábhar agallaimh agus, ar an gcaoi sin, ceistiú míchuí a sheachaint, ba cheart na hagallaimh sin a thaifeadadh go closamhairc.’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

17 Leagtar amach pointe 4 den mholadh sin i Roinn 2 de, dar teideal ‘Athshlánú daoine leochaileacha’. De réir na míre sin:

‘Ba cheart daoine leochaileacha a shainaithint go tapa agus a aithint amhlaidh. Ba cheart do na Ballstáit a áirithiú go bhféadfaidh na húdaráis inniúla uile dul i muinín scrúdú leighis ó shaineolaí neamhspleách chun daoine leochaileacha a shainaithint, agus chun méid a leochaileachta agus a riachtanais shonracha a chinneadh. Féadfaidh an saineolaí sin tuairim réasúnaithe a thabhairt maidir le hoiriúnacht na mbeart a rinneadh nó a bheartaítear a dhéanamh i ndáil leis an duine leochaileach.’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

18 I Roinn 3 den mholadh sin, dar teideal ‘Cearta daoine leochaileacha’, tá 10 gcuid, a bhfuil na teidil seo a leanas ar 4 cinn acu: ‘Neamh-idirdhealú’, ‘Toimhde na leochaileachta’, ‘Ceart rochtana ar dhlíodóir’ agus ‘Ceart ceistiúcháin’. Is mar seo a leanas atá pointe 6 den mholadh sin, atá le feiceáil sa chéad chuid de na ceithre chuid sin:

‘Ba cheart na cearta nós imeachta a dheonaítear do dhaoine leochaileacha a urramú le linn na n-imeachtaí coiriúla, agus cineál agus leibhéal a leochaileachta á gcur san áireamh.’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

19 Foráiltear an méid seo a leanas i bpointe 7 den Mholadh ón gCoimisiún, atá le feiceáil sa Roinn dar teideal ‘Toimhde na leochaileachta’:

‘Ba cheart do na Ballstáit foráil a dhéanamh maidir le toimhde leochaileachta go háirithe i gcás daoine a bhfuil lagú tromchúiseach síceolaíochta, intleachtúil, fisiceach nó céadfach orthu, nó a bhfuil lagú meabhrach nó cognaíoch orthu, rud a chuireann cosc orthu an nós imeachta a thuiscint agus páirt éifeachtach a ghlacadh ann.’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

20 De réir phointe 11 den Mholadh sin, atá le fáil sa Roinn dar teideal ‘Ceart rochtana ar dhlíodóir’:

‘Mura bhfuil duine leochaileach in ann an nós imeachta a thuiscint agus a leanúint, níor cheart dó a bheith in ann an ceart rochtana ar dhlíodóir dá bhforáiltear i dTreoir [2013/48] a tharscaoileadh.’

[Aistriúchán neamhoifigiúil]

21 Foráiltear le pointe 13 den Mholadh sin, atá le feiceáil sa chuid dar teideal ‘Ceistiúcháin a thaifeadadh’:

‘Ba cheart aon cheistiú ar dhaoine leochaileacha le linn an imscrúdaithe réamhthrialach a bheith faoi réir taifeadadh closamhairc.’

Dlí na Polainne

22 I gcomhréir le hAirteagal 6 den ustawa – Kodeks postępowania karnego (an Dlí maidir le Nós Imeachta Coiriúil) an 6 Meitheamh 1997 (Dz. U. de 2022, mír 1375), sa leagan is infheidhme maidir leis na himeachtaí coiriúla sna príomhimeachtaí (‘CPP’), tá cearta na cosanta ag an duine cúisithe, lena n-áirítear an ceart chun cúnamh a fháil ó dhlíodóir. Cuirfear an ceart sin in iúl dó.

23 Foráiltear le hAirteagal 79(1) de CPP, in imeachtaí coiriúla, nach mór don duine cúisithe cúnamh a fháil ó dhlíodóir má tá amhras dlisteanach ann maidir le héagmais nó athrú ábhartha a bhreithiúnais nó a caingne a rialú agus an cion á dhéanamh aige (mír 3) agus má tá amhras dlisteanach ann maidir le cumas a mheabhairshláinte páirt a ghlacadh sna himeachtaí nó a chosaint a áirithiú ar bhealach neamhspleách agus réasúnach (mír 4). Foráiltear le hAirteagal 79(3) de CPP freisin, sna cásanna dá dtagraítear, *inter alia*, i mír 1 den Airteagal 79 sin, go bhfuil sé éigeantach an dlíodóir a bheith i láthair ag an éisteacht agus ag na seisiúin ina gceanglaítear ar an gcúisí freastal.

24 Faoi Airteagal 168a de CPP, ní fhéadfar a dhearbhú go bhfuil fianaise neamh-inghlactha ar an bhforas amháin go bhfuarthas í de shárú ar na rialacha nós imeachta nó ar na nósanna imeachta coiriúla dá dtagraítear in Airteagal 1(1) den Chód Coiriúil, mura bhfuair oifigeach poiblí an fhianaise sin i gcomhlíonadh a dhualgas, mar thoradh ar dhúnmharú, díobháil coirp d'aon ghnó nó cailleadh saoirse.

25 Baineann Airteagal 300 de CPP le ceart duine atá faoi dhrochamhras chun faisnéise. I ndáil leis sin, ní mór an duine atá faoi dhrochamhras, sula ndéanfar é a cheistiú den chéad uair, a chur ar an eolas faoina chearta chun éisteacht a fháil, a bheith ina thost nó diúltú ceisteanna a fhreagairt, ábhar na díotála agus na leasuithe uirthi, iarrataí a dhéanamh ar chomhlíonadh dualgas imscrúdaithe nó imscrúdaithe réamhthrialach, cúnamh a fháil ó dhlíodóir, lena n-áirítear a iarraidh go gceapfaí dlíodóir *ex officio* in imthosca áirithe nach mór é a chur ar an eolas faoi na gnéithe de chomhad deiridh an imscrúdaithe choiriúil agus na cearta a leagtar amach in Airteagal 301 de CPP, chomh maith leis na hoibleagáidí agus na hiarmhairtí a leagtar amach in Airteagal 74 de CPP. Ní mór don duine atá faoi dhrochamhras an fhaisnéis sin a fháil i scríbhinn agus a dheimhniú go bhfuair sé í trí admháil go bhfuarthas an doiciméad faisnéise a shíniú.

26 I gcomhréir le hAirteagal 301 de CPP, arna iarraidh sin don duine atá faoi dhrochamhras, cuirtear faoi agallamh é i láthair an dlíodóra cheaptha. Ní chuirtear cosc ar cheistiú toisc nach bhfuil an dara ceann i láthair.

27 Faoi Airteagal 344a de CPP, déanfaidh an chúirt ar tugadh na himeachtaí os a comhair an cás a tharchur chuig an ionchúisitheoir poiblí d'fhonn an t-imscrúdú a thabhairt chun críche má nochtar sa chomhad go bhfuil easnaimh shuntasacha sna himeachtaí, go háirithe an gá le fianaise a lorg, agus má bhíonn deacrachtaí suntasacha ag an gcúirt sin na gníomhartha is gá a dhéanamh. Agus an cás á tharchur chuig an ionchúisitheoir, sonróidh an chúirt sin an t-ordachán a bheidh le déanamh ag an imscrúdú breise agus, más gá, na bearta iomchuí a bheidh le déanamh. Féadfaidh na páirtithe achomharc a dhéanamh i gcoinne an ordaithe sin.

An díospóid sna príomhimeachtaí agus na ceisteanna a tharchuirtear

28 Tugadh imeachtaí coiriúla i gcoinne K. P. os comhair Sąd Rejonowy we Włocławku (Cúirt Dúiche, Włocławek, an Pholainn), an chúirt a rinne an tarchur sa chás seo.

29 De réir na faisnéise a chuir an chúirt a rinne an tarchur ar fáil, tionscnaíodh na himeachtaí coiriúla sa chomhthéacs seo a leanas. An 22 Iúil 2022, ghabh póilíní K. P. i ndiaidh dóibh a bheith curtha ar an eolas faoi imbhualadh ina raibh dhá fheithicil páirteach. Bhí sé lasmuigh dá fheithicil, bhí sé neirbhíseach agus sé ag labhairt ar bhealach mearaithe agus scaipthe.

30 D'iarr na póilíní air aon ábhar a bhí ina sheilbh a d'fhéadfadh a bheith toirmiscthe a thabhairt ar láimh. Thóg K. P. ó mhála saicíní plaisteacha ina raibh púdar bán agus substaint thirim ghlas. Urghabhadh na substaintí sin agus ina dhiaidh sin sainaithníodh gur dócha gur amfataimín agus marijuana faoi seach a bhí iontu.

31 Tar éis a ghabhála, cuireadh K. P. faoi ghabháil agus tugadh chuig an ospidéal é, áit a ndearnadh tástáil fola chun a sheiceáil an raibh támhshuanaigh tomhailte aige. Cúisíodh é as táirge támhshuanach agus substaint shíceatrópach a bheith aige.

32 Cuireadh K. P. ar an eolas faoin gceart atá aige cúnamh a fháil ó dhlíodóir dá rogha féin agus faoin gceart dlíodóir arna cheapadh ag cúirt a fháil mura raibh sé in ann ceann a roghnú mar gheall ar a staid eacnamaíoch. Cuireadh in iúl dó freisin go bhfuil sé de cheart aige éisteacht a fháil, fanacht ina thost agus diúltú ceisteanna a fhreagairt. Sa tuarascáil ar an gceistiú tá nóta ó phóilín ar dá réir, 'de réir a ráitis, tá [K. P.] ar a chiall, agus níl sé ag leanúint nó níor lean sé aon chóireáil shíciatrach, drugaí ná néareolaíoch'.

33 Níor tharscaoil K. P. a cheart chun cúnamh dlíodóra a fháil, ach níor iarr sé teagmháil a dhéanamh le ceann acu ach an oiread. Níl aon fhianaise ann go ndearna an póilín scrúdú ar K. P. chun a chinneadh an raibh sé, tráth an cheistithe, faoi thionchar táirgí nó substaintí a d'athraigh a bhreithiúnas nó a chumas na fíorais a atosú, nó an raibh sé faoi thionchar drugaí támhshuanacha.

34 Bhí na substaintí a bhí ag K. P. agus a urghabhadh agus na samplaí dá fhuil a tógadh san ospidéal ina n-ábhar saineolais eolaíoch. I bhfianaise an tiúcháin amfataimín a bhí sna samplaí sin, thángthas ar an gconclúid go raibh K. P. le linn na tástála fola 'faoi thionchar druga a bhfuil éifeacht chomhchosúil aige le halcól'. An 7 Lúnasa 2022, cúisíodh é as carr a thiomáint faoi thionchar druga a bhfuil éifeacht aige atá cosúil le héifeacht alcóil.

35 Tugadh an díotáil dó an 14 Deireadh Fómhair 2022 ag barda síciatrach an ospidéil ina raibh sé ag fanacht. Tugadh éisteacht dó ansin, gan dlíodóir a bheith i láthair, ós rud é nár iarr an t-ionchúisitheoir poiblí, thairis sin, go dtabharfaí dlíodóir arna cheapadh ag cúirt chun cabhrú leis. Ní raibh aon taifeadadh closamhairc ar a éisteacht ann ach an oiread.

36 Roimh an éisteacht sin, an 22 Lúnasa 2022, luaigh síciatraí a chuir cóireáil ar K. P. roimhe sin, ag a éisteacht féin, nár lig riocht meabhrach an duine lena mbaineann, is é sin le rá, tromchúis shiomptóim a mheabhairghalar, dó páirt a ghlacadh i gcéimeanna nós imeachta, ós rud é gur dócha go mairfidh an riocht sin ar feadh roinnt seachtainí ar a laghad. Thairis sin, is léir ó chomhad leighis K. P., a seoladh chuig an ionchúisitheoir poiblí arna iarraidh sin dó an 23 Meán Fómhair 2022, gur chaith an duine lena mbaineann roinnt tréimhsí fanachta in ospidéal síciatrach idir an 30 Meitheamh 2021 agus an 22 Iúil 2022 chun cóireáil a chur ar neamhoird shíciatracha agus neamhoird shizoa-thógacha. Is cosúil freisin gur diagnóisíodh ar dtús go raibh neamhord meabhrach agus neamhord mar gheall ar úsáid ailtéarnach drugaí támhshuanacha agus substaintí sícighníomhacha air, chomh maith le neamhord síceolaíoch meabhrach.

37 An 15 Nollaig 2022, tugadh an díotáil os comhair na cúirte a rinne an tarchur.

38 An 28 Feabhra 2023, chinn an chúirt sin, ar bhonn Airteagal 344(1) de CPP, an cás a tharchur chuig Oifig an Ionchúisitheora Phoiblí le haghaidh imscrúdú breise, chun go gcuirfí K. P. faoi agallamh i láthair dlíodóra agus chun tuairim saineolaithe síciatraithe a fháil maidir le staid mheabhairshláinte K. P. le linn an chiona agus le linn na n-imeachtaí coiriúla a tionscnaíodh ina choinne.

39 Chuir Sąd Okręgowy we Włocławku (an Chúirt Réigiúnach, Włocławek, an Pholainn) an cinneadh sin ar neamhní, áfach, tar éis achomharc ó Oifig an Ionchúisitheora Phoiblí. Tarchuireadh an cás ar ais chuig an gcúirt a rinne an tarchur don chuid eile de na himeachtaí.

40 I gcomhthéacs an imscrúdaithe sin, sonraíonn an chúirt sin gur chinn sí, *inter alia*, nach ndearnadh aon mheasúnú aonair le linn an nós imeachta imscrúdaithe chun a fháil amach an raibh K. P. i staid leochaileach inar ghá dlíodóir *ex officio* a cheapadh. Ná níor suíodh ach oiread ar chuir a mheabhairshláinte ar a chumas páirt a ghlacadh sa nós imeachta nó a chosaint a chinntiú ar mhodh neamhspleách réasúnach.

41 Baineann an chúirt a rinne an tarchur tátal as na cinntí sin gur baineadh de K. P., ar an gcéad dul síos, an chosaint íosta a mbeadh sé ina theideal, faoi Threoir 2016/1919, mar dhuine atá faoi dhrochamhras agus mar dhuine a d'fhéadfadh a bheith leochaileach, agus, ar an dara dul síos, na cearta a bhféadfadh gach duine atá faoi dhrochamhras a bheith ina dteideal, faoi Threoracha 2012/13 agus 2013/48. Is iad sin, go príomha, an ceart chun cúnaimh dhlíthiúil do dhaoine a thoimhdítear a bheith leochaileach, chomh maith le ceart na ndaoine sin cúnamh dlíthiúil a fháil a luaithe a mheastar go ndearna siad cion.

42 Dar leis an gcúirt a rinne an tarchur, eascraíonn an staid sin as an mainneachtain na treoracha sin a thrasuí i gceart agus go hiomlán agus as mainneachtain an moladh ón gCoimisiún a chur chun feidhme i ndlíchóras na Polainne. Dá bhrí sin, is gá a chinneadh, ar an gcéad dul síos, an gcomhlíonann forálacha ábhartha na dtreoracha thuasluaite na critéir maidir le héifeacht dhíreach.

43 Tugann an chúirt a rinne an tarchur dá haire, thairis sin, nach dtugann rialacha nós imeachta atá i bhfeidhm maidir leis na himeachtaí atá ar feitheamh os a comhair réitigh atá beacht go leor ar fáil lena ráthaítear do gach duine a thagann faoi raon feidhme Threoracha 2013/48 agus 2016/1919 méid iomlán na gceart dá bhforáiltear sna Treoracha sin, amhail an ceart chun rochtain láithreach a fháil ar dhlíodóir, an ceart cúnamh a fháil ó dhlíodóir ag an gcéim is luaithe den chéim réamhthrialach nó an ceart go ndéanfaí a riachtanais a shainaithint gan mhoill sula gceistítear iad mar dhuine atá faoi dhrochamhras. Ós rud é nach féidir na rialacha sin a léiriú ar bhealach atá comhsheasmhach le dlí an Aontais, is mian leis an gcúirt a rinne an tarchur a fháil amach, ar an dara dul síos, an bhfuil sé de cheangal ar na húdaráis náisiúnta uile atá freagrach as an dlí a fhorfheidhmiú na rialacha sin a fhágáil gan feidhm.

44 Ina hiarraidh ar réamhrialú, sonraíonn an chúirt a rinne an tarchur, ar an tríú dul síos, go bhféachann sí le 'leigheas éifeachtach a bhunú' lena bhféadfaí deireadh a chur le héifeachtaí an tsáraithe ar na cearta ba cheart a bheith ag an duine atá faoi dhrochamhras ag céimeanna níos luaithe de na himeachtaí faoi Threoir 2016/1919. Tagraíonn sí, chuige sin, d'Airteagal 8 den Treoir sin agus d'Airteagal 12 de Threoir 2013/48, agus do chásdlí na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine.

45 Ar an gceathrú dul síos, tá amhras ar an gcúirt a rinne an tarchur maidir le cás duine atá faoi dhrochamhras nó duine cúisithe a shainaithnítear mar dhuine leochaileach nach mór cúnamh dlíthiúil a sholáthar dó, gan mhoill, i gcomhréir le Treoir 2016/1919. Fiafraíonn an chúirt sin an gceanglaítear ar na húdaráis náisiúnta, amhail an t-ionchúisitheoir poiblí, atá rannpháirteach sa chéim réamhthrialach den triail choiriúil agus lena n-ordaítear iad, cosaint dlí éifeachtach a áirithiú faoin Treoir sin i gcás ina bhfuil an cion atá i gceist inphionóis le pianbhreith choimeádta. Chun dlí an Aontais a chur i bhfeidhm go héifeachtach, bheadh gá freisin le neamhspleáchas agus neamhchlaontacht na gcúirteanna, ach le neamhspleáchas agus neamhchlaontacht na n-údarás ionchúisimh choiriúil freisin i gcásanna a bhaineann le dlí an Aontais.

46 Sna himthosca sin, chinn Sąd Rejonowy we Włocławku (Cúirt Dúiche, Włocławek) bac a chur ar na himeachtaí agus na ceisteanna seo a leanas a tharchur chuig an gCúirt Bhreithiúnais le haghaidh réamhrialú:

‘1) An gcaithfear na forálacha comhcheangailte d’Airteagail 2(1)(b), Airteagal 4(5) agus Airteagal 9, i gcomhar le aithrisí 18, 19, 24 agus 27 de [Threoir 2016/1919] arna léamh i gcomhar le hAirteagal 3(2)(a) agus (b)], agus Airteagal 3(3)(a) de Threoir 2013/48], agus arna anailísiú i bhfianaise [phointí 6, 7, 11 agus 13 den Mholadh ón gCoimisiún], a léiriú sa chaoi go dtugtar isteach riail leo atá éifeachtach agus éigeantach go díreach a fhágann nach féidir gníomh a dhéanamh a bhaineann le duine leochaileach a cheistiú gan abhcóide cosanta a bheith rannpháirteach i gcás ina gcomhlíontar na coinníollacha fíorasacha maidir le cúnamh dlíthiúil a dheonú, más rud é, ag an am céanna, nach ndeonaíonn an t-údarás atá i mbun imeachtaí réamhthrialach cúnamh dlíthiúil (lena n-áirítear cúnamh dlíthiúil éigeandála nó sealadach) gan moill mhíchuí agus sula ndéanfaidh na póilíní, údarás forfheidhmithe dlí eile nó údarás breithiúnach an duine [duine leochaileach *in concreto*] a cheistiú, nó sula mbeidh gníomhartha imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise sonracha déanta?

2) An gcaithfear Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5) agus Airteagal 9, i gcomhar le haithrisí 18, 19, 24 agus 27, de [Threoir 2016/1919] arna léamh i gcomhar le hAirteagal 1(2) den Treoir sin, agus arna anailísiú i bhfianaise [phointí 6, 7, 11 agus 13 den Mholadh ón gCoimisiún] a léiriú [i)] go gciallaíonn mainneachtain leochaileacht fhéideartha a shainaithint nó duine a aithint chomh leochaileach agus [ii)] nach féidir leo agóid a dhéanamh i gcoinne mheasúnú a leochaileachta agus cúnamh dlíthiúil a dheonú do dhuine den sórt sin gan moill mhíchuí, nach bhfuil incheadaithe i gcás ar bith i gcásanna a bhaineann le cionta is inphionóis le srian ar shaoirse agus ní mór imthosca inar mainníodh abhcóide cosanta poiblí a shainaithint agus a sholáthar a lua go sainráite sa chinneadh, ar féidir agóid a dhéanamh ina choinne i bprionsabal, chun dul ar aghaidh le ceistiú in éagmais dlíodóra?

3) An gcaithfear Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5) agus Airteagal 9, i gcomhar le haithrisí 18, 19, 24 agus 27, de [Threoir 2016/1919], arna léamh i gcomhar le hAirteagal 1(2) den Treoir sin agus arna anailísiú i bhfianaise [phointí 6, 7, 11 agus 13 den Mholadh ón gCoimisiún] a léiriú sa chaoi nach mór mainneachtain Ballstáit toimhde leochaileachta a thabhairt isteach in imeachtaí coiriúla mar chosc ar dhuine faoi dhrochamhras tairbhiú den choimirce atá leagtha síos in Airteagal 9 de [Threoir 2016/1919] arna anailísiú i bhfianaise [pointe 11 den Mholadh ón gCoimisiún], agus dá bhrí sin go bhfuil d’oibleagáid ar na húdaráis a riarann an ceartas forálacha na treorach a chur i bhfeidhm go díreach i leithéid de chás?

4) Más freagra dearfach a thabharfar ar cheann amháin ar a laghad de Cheisteanna 1, 2 nó 3, is an gcaithfear na forálacha den dá threoir dá dtagraítear sna ceisteanna a léiriú mar chosc ar fhorálacha den dlí náisiúnta amhail:
   a) an dara habairt d’Airteagal 301 de [CCP], faoina bhfuil duine faoi dhrochamhras le ceistiú le rannpháirtíocht an abhcóide cosanta ceaptha amháin arna iarraidh sin dó, agus nach bhfuil bac ar cheistiú an duine atá faoi dhrochamhras mar gheall ar mhainneachtain an abhcóide cosanta a bheith i láthair [;]

b) Airteagal 79(1)(3) agus (4) de [CPP], lena bhforáiltear, in imeachtaí coiriúla, nach mór do chúisí (atá faoi dhrochamhras) cúnamh a fháil ó dhlíodóir má tá amhras dlisteanach ann maidir le héagmais nó athrú ábhartha a bhreithiúnais nó a gníomhartha a rialú agus an cion á dhéanamh aige, nó maidir le cumas a mheabhairshláinte páirt a ghlacadh sna himeachtaí nó a chosaint a áirithiú ar bhealach neamhspleách agus réasúnach[?]

5) An gceanglaítear le hAirteagal 3(2)(a), i gcomhar le hAirteagal 3(3)(b), de Threoir [2013/48 arna léamh i gcomhar le prionsabal thosaíocht agus éifeacht dhíreach na dtreoracha, ar na húdaráis a bhfuil imeachtaí réamhthrialach á seoladh acu, ar na cúirteanna agus ar aon údarás Stáit neamhaird a thabhairt ar fhorálacha an dlí náisiúnta atá ar neamhréir leis an Treoir [sin], amhail na forálacha sin a liostaítear i gCeist 4, agus, dá bhrí sin, mar gheall ar dhul in éag na tréimhse cur chun feidhme, rialacha na Treorach [sin] atá éifeachtach go díreach a chur in ionad na rialach náisiúnta?

6) An gcaithfear forálacha comhcheangailte Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5), Airteagal 9 agus aithrisí 19, 24 agus 27 de Threoir [2016/1919] a léiriú sa chaoi, mura ndéantar cinneadh maidir le cúnamh dlíthiúil a dheonú, nó i gcás nach ndeonaítear cúnamh dlíthiúil do dhuine leochaileach nó do dhuine a thairbhíonn de thoimhde leochaileachta, i gcomhréir le foclaíocht [phointe 7 den Mholadh ón gCoimisiún], ar ansin, go ndéantar bearta imscrúdaitheacha, le rannpháirtíocht an duine sin, ag póilíní nó ag údarás forfheidhmithe dlí eile, lena n-áirítear bearta nach féidir a athdhéanamh os comhair cúirte, ceanglaítear ar an gcúirt náisiúnta ar tugadh an cás os a comhair in imeachtaí coiriúla, chomh maith le haon údarás eile de chuid an Stáit atá freagrach as an gceartas coiriúil a riar (agus, dá bhrí sin, na húdaráis imscrúdúcháin) forálacha náisiúnta a chur ar ceal nach gcomhlíonann an Treoir [sin], amhail iad siúd dá dtagraítear sa [cheathrú ceist], agus dá bhrí sin, ag féachaint do dhul in éag na tréimhse cur chun feidhme, forálacha thuasluaite d'éifeacht dhíreach na Treorach [sin] a chur in ionad na rialach náisiúnta, fiú i gcás inar cheap an duine sin dlíodóir dá rogha féin tar éis an t-imscrúdú (nó an treorach) a chríochnú agus gur thaisc oifig an ionchúisitheora phoiblí doiciméad tionscanta na n-imeachtaí leis an gcúirt?

7) An gcaithfear forálacha comhcheangailte Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5), Airteagal 9, agus aithrisí 19, 24 agus 27 de [Threoir 2016/1919] arna léamh i gcomhar le hAirteagal 1(2) den Treoir sin, agus arna anailísiú i bhfianaise [phointí 6, 7, 11 agus 13 den Mholadh ón gCoimisiún], a léiriú sa chaoi go gceanglaítear ar Bhallstát a áirithiú go ndéantar leochaileacht dhuine atá faoi dhrochamhras a bhrath agus a aithint go pras, agus cúnamh dlíthiúil a áirithiú do dhaoine atá faoi dhrochamhras agus do dhaoine atá cúisithe in imeachtaí coiriúla agus a thairbhíonn de thoimhde leochaileachta nó atá leochaileach, agus sa chiall go bhfuil cúnamh den sórt sin éigeantach, fiú i gcás nár iarr an t-údarás inniúil ar shaineolaí neamhspleách measúnú a dhéanamh ar mhéid na leochaileachta, ar riachtanais an duine leochaileacha agus ar leordhóthanacht na mbeart uile a dhéantar nó a bheartaítear maidir leis an duine leochaileach, go dtí go mbeidh an measúnú déanta go bailí ag saineolaí neamhspleách?

8) Má thugtar freagra dearfach ar [an seachtú ceist], an gcaithfear na forálacha thuasluaite de Threoir [2016/1919] agus den Mholadh ón gCoimisiún a léiriú sa chaoi go gcuirtear cosc leo ar rialacha náisiúnta amhail iad siúd a leagtar síos in Airteagal 79(1)(3) agus (4) [de CPP] faoina gcaithfear, in imeachtaí coiriúla, cúnamh dlíodóra a thabhairt do dhuine cúisithe ach amháin má tá amhras dlisteanach ann maidir le héagmais nó athrú ábhartha a bhreithiúnais

nó a gníomhartha agus an cion á dhéanamh aige, nó má tá amhras dlisteanach ann maidir le cumas a mheabhairshláinte páirt a ghlacadh sna himeachtaí nó a chosaint a áirithiú ar bhealach réasúnach agus réasúnach?

9) An gcaithfear forálacha comhcheangailte Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5), Airteagal 9, agus aithrisí 19, 24 agus 27 de [Threoir 2016/1919], arna léamh i gcomhar le hAirteagal 1(2) den Treoir sin, agus arna n-anailísiú i bhfianaise [phointí 6, 7, 11 agus 13 den Mholadh ón gCoimisiún], agus prionsabal thoimhde na leochaileachta, a léiriú sa chaoi go gciallaíonn sé, ar a dhéanaí roimh an gcéad cheistiú a rinne na póilíní nó údarás inniúil eile faoi amhras, go n-údarás inniúil (oifig an ionchúisitheora phoiblí, póilíní) chun leochaileacht an duine atá faoi dhrochamhras in imeachtaí coiriúla a bhrath agus a aithint go pras, agus chun cúnamh dlíthiúil agus cúnamh éigeandála (sealadach) a áirithiú, agus staonadh ó cheistiú an duine atá faoi dhrochamhras go dtí go gcuirfear cúnamh dlíthiúil i bhfeidhm nó go dtí go ndeonófar cúnamh éigeandála (sealadach)?

10) Má thugtar freagra dearfach ar [an naoú ceist], an gcaithfear Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5), Airteagal 9, agus aithrisí 19, 24 agus 27 de [Threoir 2016/1919], arna léamh i gcomhar le hAirteagal 1(2) den Treoir sin, agus arna n-anailísiú i bhfianaise [phointí 6, 7, 11 agus 13 den Mholadh ón gCoimisiún], a léiriú sa chaoi go gceanglaítear ar na Ballstáit na forais agus na critéir a shonrú ina ndlí náisiúnta chun leochaileacht an duine atá faoi dhrochamhras in imeachtaí coiriúla a bhrath agus a aithint go pras le linn imeachtaí, trí chúnamh dlíthiúil nó cúnamh éigeandála (sealadach) a ráthú dó, agus nach mór aon mhaolú a d'fhéadfadh a bheith ann a bheith comhréireach, teoranta ó thaobh ama de agus gan an bonn a bhaint de phrionsabal na cothroime nós imeachta, agus é á ghlacadh i bhfoirm nós imeachta de chinneadh lena n-údaraítear maolú sealadach agus, i bprionsabal, lena dtugtar teideal do pháirtí é a chur faoi bhráid cúirte?

11) An gcaithfear an dara fomhír d'Airteagal 19(1) CAE agus Airteagal 47 den [Chairt], arna léamh i gcomhar le hAirteagal 3(2)(a) agus Airteagal 3(3)(a) agus (b) de [Threoir 2013/48/], agus i gcomhar le hAirteagal 1(2) agus aithris 27 agus Airteagal 8 de [Threoir 2016/1919], a léiriú sa chaoi, mura ndeonaíonn an t-údarás inniúil, gan na cúiseanna lena chinneadh a shonrú, cúnamh dlíthiúil do dhuine a thairbhíonn de thoimhde leochaileachta agus/nó leochaileachta (i gcomhréir le [pointí 7 agus 11 den Mholadh ón gCoimisiún]), tá sé de cheart ag an duine sin leigheas éifeachtach a fháil, ar an tuiscint nach mór institiúid an dlí nós imeachta náisiúnta dá bhforáiltear in Airteagal 344a de [CPP], lena gceanglaítear an cás a tharchur chuig an ionchúisitheoir chun na gcríoch seo a leanas, a mheas mar institiúid den sórt sin:
   a) a áirithiú go ndéanfaidh an t-údarás imscrúdúcháin leochaileacht duine atá faoi dhrochamhras in imeachtaí coiriúla a shainaithint agus a aithint;
   b) cead a thabhairt don duine atá faoi dhrochamhras dul i gcomhairle lena dhlíodóir sula ndéanfar an cheist;
   c) an duine atá faoi dhrochamhras a chur faoi agallamh i láthair a dhlíodóra, taifeadadh closamhairc a dhéanamh ar an gceistiú sin;
   d) ligean don chosaint é féin a chur ar an eolas faoin gcáschomhad agus aon fhianaise a chuireann an duine leochaileach ar fáil agus dlíodóir arna cheapadh ag an gcúirt nó dlíodóir arna cheapadh ag an duine atá faoi dhrochamhras a chur i láthair?

12) An gcaithfear forálacha comhcheangailte Airteagal 4 den [Chairt] agus Airteagal 6(1) agus (2) CAE agus Airteagal 6(3) CAE, arna léamh i gcomhar le hAirteagal 3 de [ECHR] [...] agus i gcomhar leis an toimhde leochaileachta a leagtar amach [i bpointe 7 den Mholadh ón gCoimisiún], a léiriú sa chaoi go gciallaíonn sé go ndéanann oifigeach póilíneachta nó duine eile atá údaraithe chun beart imscrúdaitheach a dhéanamh ceistiú dhuine atá faoi dhrochamhras arna dhéanamh faoi choinníollacha ospidéil shíciatraigh, gan staid na neamhshláine a chur san áireamh, agus faoi choinníollacha an-teoranta saoirse chun tuairimí a nochtadh agus leochaileacht shíceolaíoch shonrach, agus in éagmais dlíodóra, is ionann í agus íde mhídhaonna, agus, ar an gcaoi sin, an gníomh nós imeachta sin a dhícháiliú go hiomlán mar cheistiú, rud a fhágann go bhfuil sé contrártha le cearta bunúsacha an Aontais?

13) Má thugtar freagra dearfach ar [an dara ceist déag], an gcaithfear na forálacha dá dtagraítear inti a léiriú mar fhorálacha lena gceadaítear (nó lena gcuirtear d'oibleagáid) [i)] cúirt náisiúnta ar tugadh cás os a comhair in imeachtaí coiriúla a thagann faoi raon feidhme [Threoir 2016/1919], arna léamh i gcomhar le [mír 7 den Mholadh ón gCoimisiún], agus a thagann faoi raon feidhme [Threoir 2013/48], ach freisin [ii)] aon údarás coiriúil eile a ghlacann céimeanna nós imeachta sa chás, forálacha an dlí náisiúnta atá ar neamhréir le Treoir [2016/1919] a chur ar ceal, lena n-áirítear, go háirithe, neamhaird a dhéanamh d'Airteagal 168a de [CPP], agus dá bhrí sin, ag féachaint do dhul in éag na tréimhse cur chun feidhme, na rialacha thuasluaite maidir le héifeacht dhíreach na Treorach sin a chur in ionad na rialach náisiúnta, fiú i gcás inar cheap an duine sin dlíodóir dá rogha féin tar éis an t-imscrúdú (nó an t-imscrúdú) a chríochnú agus gur thaisc oifig an ionchúisitheora phoiblí doiciméad tionscanta na n-imeachtaí leis an gcúirt?

14) An gcaithfear forálacha comhcheangailte Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5), Airteagal 9, agus aithrisí 19, 24 agus 27 de [Threoir 2016/1919], arna léamh i gcomhar le hAirteagal 3(2) [(a) go (c)], agus Airteagal 3(3)(b) de [Threoir 2013/48], i gcomhar leis an dara fomhír d'Airteagal 19(1) CAE agus le prionsabal éifeachtacht dhlí an Aontais, a léiriú sa chaoi, agus é ag gníomhú ag céim imscrúdaithe an cháis choiriúil, go gceanglaítear ar an ionchúisitheoir poiblí ceanglais Threoir 2016/1919 a chomhlíonadh go hiomlán, ar ceanglais iad a bhfuil éifeacht dhíreach acu, agus, ar an gcaoi sin, a áirithiú go ráthaítear cosaint dlí éifeachtach, i gcomhthéacs na n-imeachtaí seo a leanas, do dhuine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe, i gcomhthéacs na n-imeachtaí:
   a) sula gcuirfidh na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí eile nó údarás breithiúnach eile agallamh orthu;
   b) i gcás ina ndéanann údaráis imscrúdaithe nó údaráis inniúla eile beart imscrúdaitheach nó beart bailithe fianaise eile i gcomhréir le [hAirteagal 3](3)(c) de Threoir [2013/48];
   c) gan moill mhíchuí tar éis cailleadh saoirse (is é sin le rá fanacht in ospidéal síciatrach freisin) agus, más gá, go bhfuil sé d'oibleagáid ar an ionchúisitheoir poiblí neamhaird a thabhairt ar aon orduithe ó ionchúisitheoirí uachtaracha más deimhin leis go ndéanfaí dochar do chosaint éifeachtach dhuine atá faoi dhrochamhras a mheastar a bheith leochaileach dá ndéanfaí iad a chomhlíonadh, lena n-áirítear ceart an duine sin chun triail chóir a fháil nó aon cheart eile a thugtar dó le Treoir 2016/1919, i gcomhar le [Treoir 2013/48]?

15) Má thugtar freagra dearfach ar an [gceathrú ceist déag], an dara fomhír d'Airteagal 19(1) CAE, lena leagtar síos prionsabal na cosanta dlíthiúla éifeachtaí, arna léamh i gcomhar le prionsabal na hurraime don smacht reachta, arna léiriú ag cásdlí na Cúirte Breithiúnais (breithiúnas an 27 Bealtaine 2019, *OG agus PI (Oifigí Ionchúisitheoir Poiblí Lübeck agus Zwickau)*, C-508/18 agus C-82/19 PPU), EU:C:2019:456], agus prionsabal an neamhspleáchais bhreithiúnaigh a

chumhdaítear sa dara fomhír d'Airteagal 19(1) CAE, agus Airteagal 47 den [Chairt], arna léiriú ag cásdlí na Cúirte Breithiúnais (breithiúnas an 27 Feabhra 2018, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117), an gcaithfear iad a léiriú sa-chaoi, mar gheall ar an bhféidearthacht go n-eiseodh an tArd-Ionchúisitheoir nó oifigí ionchúisitheora phoiblí ar chéim níos airde treoracha ceangailteacha d'ionchúisitheoirí ar chéim níos ísle a chuireann d'oibleagáid orthu neamhaird a thabhairt ar rialacha maidir le héifeacht dhíreach dhlí an Aontais nó a chuireann bac ar a gcur i bhfeidhm, cuireann na prionsabail sin bac ar reachtaíocht náisiúnta lena bhforáiltear go bhfuil oifig an ionchúisitheora phoiblí ag brath go díreach ar chomhlacht feidhmiúcháin, eadhon an tAire Dlí, agus forálacha náisiúnta lena gcuirtear srian ar neamhspleáchas an ionchúisitheora phoiblí faoi raon feidhme dhlí an Aontais, go háirithe Airteagal 1(2), Airteagal 3(1)(1) agus (3), agus Airteagal 7(1) go (6) agus (8) agus Airteagal 13(1) agus (2) den prawo o prokuraturze (an Dlí maidir le hOifig an Ionchúisitheora Phoiblí) an 28 Eanáir 2016 (Dz. U. 2016, mír 176, arna leasú), as a leanann sé go bhféadfaidh an tAire Dlí, arb é an tArd-Ionchúisitheoir agus an chéim is airde d'oifig an ionchúisitheora phoiblí é freisin, treoracha ceangailteacha a eisiúint d'ionchúisitheoirí ar chéim níos ísle, lena n-áirítear chun cur i bhfeidhm díreach dhlí an Aontais a theorannú nó a bhac?'

An nós imeachta os comhair na Cúirte Breithiúnais

47 D'iarr an chúirt a rinne an tarchur ar an gCúirt freisin an cás seo a tharchur chuig an nós imeachta brostaithe dá bhforáiltear in Airteagal 105(1) de Rialacha Nós Imeachta na Cúirte Breithiúnais. Le hordú an 8 Samhain 2023, *Barało*, (C-530/23, EU:C:2023:927), chinn Uachtarán na Cúirte, tar éis dó an Breitheamh is Rapóirtéir agus an tAbhcóide Ginearálta a éisteacht, diúltú don iarraidh sin.

Na ceisteanna a tharchuirtear

48 Baineann na ceisteanna arna dtarchur ag an gcúirt a rinne an tarchur go bunúsach le léiriú ar roinnt forálacha de Threoracha 2013/48 agus 2016/1919. Leis na ceisteanna sin, féachann an chúirt a rinne an tarchur, go príomha, le raon feidhme an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir agus an chirt chun cúnaimh dhlíthiúil atá ag duine leochaileach a chinneadh.

49 Mar sin féin, ceisteanna a bhaineann le coincheapa éagsúla de dhlí an Aontais agus le gnéithe éagsúla nós imeachta, amhail éifeacht dhíreach forálacha áirithe de Threoir 2013/48 agus de Threoir 2016/1919 a chinneadh nó an oibleagáid a d'fhéadfadh a bheith ann leigheasanna arna bhforchur leis na treoracha sin a sholáthar, cuireann siad le príomhchuspóir na hiarrata ar réamhrialú agus tá forluí idir foclaíocht na gceisteanna éagsúla a tharchuirtear le haghaidh réamhrialú.

50 I bhfianaise na caoi a bhfuil na ceisteanna sin go léir idirnasctha, is iomchuí scrúdú a dhéanamh le chéile, ar an gcéad dul síos, ar an 1ú go dtí an 10ú ceist, an 13ú ceist agus an 14ú ceist, a mhéid a bhaineann siad le raon feidhme an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir agus an chirt chun cúnaimh dhlíthiúil atá ag duine leochaileach agus na hiarmhairtí a bhaineann le haon easpa comhréireachta sa reachtaíocht náisiúnta leis na hoibleagáidí a eascraíonn as Treoracha 2013/48 agus 2016/1919, ar an dara dul síos, an 2ú, an 10ú agus an 11ú ceist, a mhéid a bhaineann siad leis an gceanglas maidir le leigheas éifeachtach i gcás sárú ar na cearta dá bhforáiltear faoi na treoracha sin agus inghlacthacht fianaise, ar an tríú dul síos, an 12ú ceist, agus, ar deireadh, ar an gceathrú dul síos, an 15ú ceist.

An 1ú go dtí an 10ú ceist, an 13ú ceist agus an 14ú ceist a mhéid a bhaineann siad le raon feidhme an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir agus an chirt chun cúnaimh dhlíthiúil atá ag duine leochaileach agus na hiarmhairtí a bhaineann le haon easpa comhréireachta sa reachtaíocht náisiúnta leis na hoibleagáidí a eascraíonn as Treoracha 2013/48 agus 2016/1919

51 Leis an 1ú go dtí an 10ú ceist, an 13ú ceist agus an 14ú ceist, fiafraíonn an chúirt a rinne an tarchur, go bunúsach, an gá Airteagal 1(2), Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5) agus Airteagal 9 de Threoir 2016/1919, arna léamh i gcomhar le hAirteagal 3(2)(a) go (c) agus Airteagal 3(3)(a) agus (b) de Threoir 2013/48, a léiriú sa chaoi go bhfuil sé d'oibleagáid ar na Ballstáit, ar an gcéad dul síos, a áirithiú go mbraitear agus go n-aithnítear leochaileacht duine atá cúisithe nó atá faoi dhrochamhras sula gcuirtear agallamh ar an duine sin i gcomhthéacs imeachtaí coiriúla nó sula ndearnadh bearta sonracha imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise ina leith agus, ar an dara dul síos, a áirithiú go mbeidh rochtain ag na daoine sin ar dhlíodóir faoi chúnamh dlíthiúil chun críocha na n-imeachtaí sin.

52 Leis na ceisteanna sin, tugann an chúirt a rinne an tarchur aghaidh ar roinnt saincheisteanna ar cheart iad a scrúdú ina dhiaidh sin. Is gá, ar an gcéad dul síos, réimsí cur i bhfeidhm Threoir 2013/48 agus Threoir 2016/1919 faoi seach agus an chaoi a mbaineann siad lena chéile a chinneadh. Ina dhiaidh sin, is gá measúnú a dhéanamh ar raon feidhme an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir agus ar an gceart chun cúnaimh dhlíthiúil atá ag duine leochaileach. Ar deireadh, chun freagra iomlán a thabhairt ar an gcúirt sin, is gá iarmhairtí aon easpa comhréireachta sa reachtaíocht náisiúnta leis na hoibleagáidí a eascraíonn as Treoracha 2013/48 agus 2016/1919 a mheas.

Raon feidhme Threoracha 2013/48 agus 2016/1919 faoi seach agus a gcaidreamh

53 Is léir go sainráite ó Airteagal 1(2) de Threoir 2016/1919 go bhforlíonann an Treoir sin Treoir 2013/48, ós rud é go bhfuil an ceart chun cúnaimh dhlíthiúil nasctha le feidhmiú an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir. Foráiltear le hAirteagal 2(1)(a) go (c) de Threoir 2016/1919, ina theannta sin, go bhfuil feidhm aige maidir le daoine atá faoi dhrochamhras agus daoine cúisithe in imeachtaí coiriúla a bhfuil ceart rochtana acu ar dhlíodóir faoi Threoir 2013/48 agus a mbaintear a saoirse díobh, a gceanglaítear orthu cúnamh a fháil ó dhlíodóir i gcomhréir le dlí an Aontais nó leis an dlí náisiúnta nó a gceanglaítear orthu nó a údaraítear dóibh freastal ar bhearta áirithe imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise.

54 Luaitear in Airteagal 3(2)(a) go (d) de Threoir 2013/48 go bhfuil rochtain ag daoine atá faoi dhrochamhras agus ag daoine atá cúisithe in imeachtaí coiriúla, in aon chás, ar dhlíodóir i gceithre chás. Dá bhrí sin, ní mór an ceart sin a ráthú dóibh, ar an gcéad dul síos, sula ndéanfaidh na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí eile nó údarás breithiúnach eile iad a cheistiú, ar an dara dul síos, nuair a dhéantar bearta imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise áirithe, ar an tríú dul síos, gan moill mhíchuí tar éis a saoirse a bhaint díobh nó, ar an gceathrú dul síos, in am trátha sula dtiocfaidh siad os comhair cúirt inniúil.

55 Dá bhrí sin, is léir ó na forálacha éagsúla sin go gcinntear le tarlú na dteagmhas a liostaítear in Airteagal 3(2)(a) go (d) de Threoir 2013/48 ní hamháin an ceart rochtana ar dhlíodóir a ghníomhachtú ach, ag an am céanna, infheidhmeacht Threoir 2016/1919 agus an ceart chun cúnaimh dhlíthiúil a bhunaítear léi.

56 Leanann an choimhdeacht sin maidir leis an gcosaint a thugtar leis an dá threoir sin freisin ó Airteagal 4(5) de Threoir 2016/1919, lena gceanglaítear go sainráite ar na Ballstáit a áirithiú go ndeonaítear cúnamh dlíthiúil gan moill mhíchuí agus, ar a dhéanaí, sula ndéanann na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí eile é a cheistiú nó sula ndéantar na bearta imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise dá dtagraítear in Airteagal 2(1)(c) den Treoir sin.

57 Deimhnítear an tábhacht a bhaineann le cúnamh dlíthiúil a dheonú go luath le haithris 24 den Treoir sin. Leanann sé ón bhforáil sin gur cheart rannpháirtíocht shealadach na bpóilíní agus oifig an ionchúisitheora phoiblí, le linn an nós imeachta chun an cúnamh sin a dheonú, a bheith indéanta i gcásanna práinneacha, chun an cúnamh sin a dheonú in am trátha.

58 Dá bhrí sin, cuirtear chun feidhme le hAirteagal 4(5) de Threoir 2016/1919 an cuspóir a shaothraítear leis an Treoir sin, lena bhféachtar, mar a luaitear sa chéad aithris ina brollach, le héifeachtacht an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir dá bhforáiltear i dTreoir 2013/48 a áirithiú, trí chead a thabhairt do dhaoine atá faoi dhrochamhras agus do dhaoine cúisithe in imeachtaí coiriúla cúnamh a fháil ó dhlíodóir a fhaigheann luach saothair ó na Ballstáit.

59 Is prionsabal bunúsach é an ceart chun rochtain a fháil ar dhlíodóir nach mór a chur ar chumas daoine atá faoi dhrochamhras agus daoine cúisithe a gcearta cosanta a fheidhmiú ar bhealach nithiúil éifeachtach. Sin é an fáth nach mór rochtain a bheith ag na daoine atá faoi dhrochamhras agus ag na daoine sin ar dhlíodóir gan moill mhíchuí agus, in aon chás, ó tharla an chéad cheann de na ceithre imeacht shonracha a liostaítear in Airteagal 3(2)(a) go (d) de Threoir 2013/48, lena n-áirítear an fíoras go bhfuil siad á gceistiú ag na póilíní (féach, chuige sin, breithiúnas an 14 Bealtaine 2024, *Stachev*, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, míreanna 47 agus 48). Dá bhrí sin, chun go mbeidh an cúnamh sin éifeachtach, ní mór cúnamh dlíthiúil a sholáthar é féin ag céim luath sna himeachtaí (féach, de réir analaí, breithiúnas an 19 Meán Fómhair 2019, *Rayonna prokuratura Lom*, C-467/18, EU:C:2019:765, mír 50).

Raon feidhme an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir agus an chirt chun cúnaimh dhlíthiúil atá ag duine leochaileach

60 Maidir le staid daoine leochaileacha, ceanglaítear le hAirteagal 13 de Threoir 2013/48 agus le hAirteagal 9 de Threoir 2016/1919 ar na Ballstáit, i dtéarmaí comhchosúla, a áirithiú, agus na treoracha sin á gcur chun feidhme, go gcuirfear riachtanais shonracha daoine leochaileacha a bhfuil amhras fúthu nó atá cúisithe san áireamh.

61 Ar an gcéad dul síos, chinn an Chúirt, i ndáil leis sin, go dtagann daoine a bhfuil neamhoird mheabhracha orthu faoi chatagóir na ndaoine leochaileacha dá dtagraítear in Airteagal 13 (féach, chuige sin, breithiúnas an 19 Meán Fómhair 2019, *Rayonna prokuratura Lom*, C-467/18, EU:C:2019:765, mír 48). Ós rud é, mar a luaitear i mír 53 den bhreithiúnas seo, go bhforlíonann Treoir 2016/1919 Treoir 2013/48 agus go saothraíonn an dá threoir sin an cuspóir coiteann chun cosaint cearta daoine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe in imeachtaí coiriúla a áirithiú, ní féidir a raon feidhme *ratione personae* faoi seach a bheith éagsúil óna chéile. Dá bhrí sin, tagann daoine a bhfuil neamhoird mheabhracha orthu faoi chatagóir na ndaoine leochaileacha freisin, de réir bhrí Airteagal 9 de Threoir 2016/1919.

62 Ar an dara dul síos, maidir le hoibleagáid líomhnaithe ar na Ballstáit toimhde leochaileachta a thabhairt isteach in imeachtaí coiriúla, dá dtagraíonn an chúirt a rinne an tarchur ina tríú ceist, ní mór a thabhairt faoi deara nár shonraigh reachtóir an Aontais raon feidhme na hoibleagáide a

fhorchuirtear ar na Ballstáit faoi Airteagal 13 de Threoir 2013/48 nó Airteagal 9 de Threoir 2016/1919. Dá bhrí sin, ní féidir a thuiscint ón dá fhoráil sin go gceanglaítear ar na Ballstáit toimhde leochaileachta an duine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe a shuí in imthosca áirithe.

63 Is fíor go spreagann an moladh ón gCoimisiún, dá dtagraíonn an chúirt a rinne an tarchur chun tacú lena hiarraidh ar réamhrialú, na Ballstáit chun foráil a dhéanamh do thoimhde den sórt sin, go háirithe maidir le daoine a bhfuil neamhoird mheabhracha orthu a chuireann cosc orthu an nós imeachta a thuiscint agus páirt éifeachtach a ghlacadh ann.

64 Mar sin féin, is gníomh neamhcheangailteach é an moladh seo nach féidir leis a bheith ina fhoinse oibleagáidí do na Ballstáit. Is amhlaidh atá go háirithe i gcomhthéacs comhchuibhiú íosta i gcás nár léirigh reachtóir an Aontais go nithiúil téacs ceangailteach a bhaineann le coimircí speisialta do dhaoine atá faoi dhrochamhras nó do dhaoine cúisithe atá leochaileach, mar a mheabhraítear in aithris 9 de Threoir 2013/48 agus in aithris 4 de Threoir 2016/1919.

65 Mar sin féin, luaitear in aithris 23 de Threoir 2016/1919 gur cheart do na Ballstáit Prionsabail agus Treoirlínte na Náisiún Aontaithe maidir le Rochtain ar Chúnamh Dlíthiúil sa Chóras Ceartais Choiriúil a chomhlíonadh.

66 De réir phointe 23 de na prionsabail agus de na treoirlínte sin, is faoi na póilíní, na hionchúisitheoirí agus na breithiúna atá sé a áirithiú go bhfaighidh daoine a thagann os a gcomhair nach bhfuil sé d'acmhainn acu dlíodóir a íoc agus/nó atá leochaileach cúnamh dlíthiúil a fháil. Luaitear i bpointe 32 de na prionsabail agus de na treoirlínte sin freisin nach mór bearta speisialta a dhéanamh chun a áirithiú go mbeidh fíor-rochtain ag grúpaí a bhfuil riachtanais speisialta acu, go háirithe daoine atá tinn go meabhrach agus úsáideoirí drugaí, ar chúnamh dlíthiúil.

67 Ina theannta sin, luaitear in aithris 51 de Threoir 2013/48 gur cheart d'oifig an ionchúisitheora phoiblí agus d'údaráis forfheidhmithe dlí agus d'údaráis bhreithiúnacha araon feidhmiú éifeachtach na gceart dá bhforáiltear sa Treoir sin ag daoine i gcás laige a d'fhéadfadh a bheith ann a éascú. Chun é sin a dhéanamh, ba cheart dóibh, *inter alia*, mar is léir ón aithris 51 sin, aon leochaileacht a d'fhéadfadh difear a dhéanamh dá gcumas a gceart rochtana ar dhlíodóir a fheidhmiú a chur san áireamh agus bearta iomchuí a dhéanamh chun feidhmiú na gceart sin a áirithiú.

68 Dá bhrí sin, ní mór do na húdaráis imscrúdúcháin, nó d'aon údarás forfheidhmithe dlí eile, amhail ionchúisitheoirí, a áirithiú go mbraitear agus go n-aithnítear leochaileacht duine atá faoi dhrochamhras nó duine atá cúisithe sula ndéantar an duine sin nó an duine atá faoi dhrochamhras sin a cheistiú i gcomhthéacs imeachtaí coiriúla nó sula ndéantar bearta sonracha imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise ina leith, chun a chur ar a gcumas, mar a luaitear i mír 59 den bhreithiúnas seo, a gcearta cosanta a fheidhmiú ar bhealach nithiúil éifeachtach.

69 Ina theannta sin, leanann sé ó aithris 18 de Threoir 2016/1919, i bhfianaise, *inter alia*, riachtanais shonracha daoine leochaileacha, nár cheart iarratas ar chúnamh dlíthiúil arna dhéanamh ag an duine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe a bheith ina choinníoll substainteach chun an cúnamh sin a dheonú.

70 Dealraíonn sé, dá bhrí sin, gan toimhde leochaileachta a bhunú maidir le daoine atá faoi dhrochamhras nó daoine cúisithe, nach raibh sé i gceist ag reachtóir an Aontais deonú cúnaimh dhlíthiúil a chur faoi réir iarratas ón duine atá i staid leochaileach.

71 Ar an tríú dul síos, ní féidir le Ballstát critéar modha a chur i bhfeidhm, i gcomhréir le hAirteagal 4(2) de Threoir 2016/1919, chun a chinneadh an gá cúnamh dlíthiúil a dheonú, moill a chur ar dheonú na cabhrach sin do dhuine leochaileach. Mar a luaitear in aithris 19 den Treoir sin, ba cheart d'údaráis inniúla nach mbeadh in ann an cúnamh sin a dheonú don duine lena mbaineann sula ndéanfaidh na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí eile é a cheistiú, nó sula ndéanfaidh siad bearta sonracha imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise, ba cheart dóibh cúnamh dlíthiúil práinneach nó sealadach a dheonú sula ndéanfar an ceistiú sin nó sula ndéanfar na bearta sonracha sin.

72 Dá bhrí sin, ní mór rochtain a thabhairt do dhuine leochaileach, amhail duine a bhfuil neamhoird mheabhracha air, ar dhlíodóir faoi chúnamh dlíthiúil gan moill mhíchuí agus, ar a dhéanaí, sula gceisteoidh na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí eile é, nó sula ndéanfaidh sé bearta imscrúdaitheacha nó bearta bailithe fianaise ina gceanglaítear ar an duine sin, nó ina n-údaraítear dó, páirt a ghlacadh.

Iarmhairtí aon easpa comhréireachta sa reachtaíocht náisiúnta leis na hoibleagáidí a eascraíonn as Treoracha 2013/48 agus 2016/1919

73 Sa chás seo, is léir ón bhfaisnéis a chuir an chúirt a rinne an tarchur ar fáil go bhforáiltear le forálacha ábhartha an dlí náisiúnta, go háirithe Airteagal 79(1)(3) agus (4) de CPP, do chúnamh éigeantach dlíodóra má tá amhras dlisteanach ann maidir le héagmais nó le hathrú ábhartha ar a ghníomhartha ag an gcúisí nuair a dhéantar an cion, nó maidir le cumas a mheabhairshláinte páirt a ghlacadh sna himeachtaí nó a chosaint a áirithiú ar bhealach neamhspleách agus réasúnach. Faoi Airteagal 301 de CPP, ní mór duine atá faoi dhrochamhras a chur faoi agallamh freisin i láthair an dlíodóra arna cheapadh nuair a iarrann sé amhlaidh, mura bhfuil an dlíodóir sin in easnamh, ní chuirtear cosc ar cheistiú.

74 Fiafraíonn an chúirt a rinne an tarchur den Chúirt an bhfuil forálacha den sórt sin comhoiriúnach le hAirteagal 3(2) agus (3) de Threoir 2013/48 agus le hAirteagal 1(2), Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5) agus Airteagal 9 de Threoir 2016/1919. Fiafraíonn an chúirt sin freisin an gceanglaítear ar na húdaráis imscrúdaithe, ar na cúirteanna nó ar aon chomhlacht Stáit eile forálacha náisiúnta atá ar neamhréir le dlí an Aontais a chur i leataobh agus forálacha Threoracha 2013/48 agus 2016/1919 a bhfuil éifeacht dhíreach acu a chur in ionad na bhforálacha sin.

75 I ndáil leis sin, i gcomhthéacs dheighilt na bhfeidhmeanna idir an Chúirt Bhreithiúnais agus na cúirteanna náisiúnta atá mar bhonn d'Airteagal 267 CFAE, ní faoin gCúirt atá sé forálacha an dlí náisiúnta a léiriú ná rialú a thabhairt ar chomhoiriúnacht birt náisiúnta le dlí an Aontais (féach, chuige sin, breithiúnais an 3 Feabhra 1977, *Benedetti*, 52/76, EU:C:1977:16, mír 25; an 21 Eanáir 1993, *Deutsche Shell*, C-188/91, EU:C:1993:24, mír 27, agus an 15 Deireadh Fómhair 2024, *KUBERA*, C-144/23, EU:C:2024:881, mír 53).

76 Dá bhrí sin, is faoin gcúirt a rinne an tarchur atá sé a chinneadh an bhfuil na forálacha thuasluaite den dlí náisiúnta ag luí le dlí an Aontais. Mar sin féin, is faoin gCúirt atá sé treoir úsáideach áirithe a thabhairt don chúirt sin i bhfianaise na faisnéise a leagtar amach san ordú tarchuir (breithiúnais an 9 Aibreán 2024, *Profi Credit Polska (Athoscailt imeachtaí arna dtabhairt chun críche le cinneadh críochnaitheach)*, C-582/21, EU:C:2024:282, mír 64, agus an 15 Deireadh Fómhair 2024, *KUBERA*, C-144/23, EU:C:2024:881, mír 53).

77 Sa chomhthéacs sin, ba cheart a mheabhrú, ar an gcéad dul síos, chun éifeachtacht fhorálacha uile an dlí sin a áirithiú, go gceanglaítear le prionsabal na tosaíochta, go háirithe, ar chúirteanna náisiúnta a ndlí náisiúnta a léiriú, a mhéid is féidir, i bhfianaise fhoclaíocht agus chuspóir an ghnímh de dhlí an Aontais atá i gceist chun toradh a bhaint amach atá comhsheasmhach leis an gcuspóir atá á shaothrú aige (féach, chuige sin, breithiúnais an 5 Deireadh Fómhair 2004, *Pfeiffer agus páirtithe eile*, C-397/01 go C-403/01, EU:C:2004:584, mír 119; an 29 Meitheamh 2017, *Popławski*, C-579/15, EU:C:2017:503, mír 31, agus an 5 Meán Fómhair 2024, *M.S. agus páirtithe eile (Cearta nós imeachta mionaoisigh)*, C-603/22, EU:C:2024:685, mír 116).

78 Tá teorainneacha áirithe leis an oibleagáid an dlí náisiúnta a léiriú go comhsheasmhach, áfach, agus ní féidir léi, go háirithe, feidhmiú mar bhonn do léiriú *contra legem* ar an dlí náisiúnta (féach, chuige sin, breithiúnais an 29 Meitheamh 2017, *Popławski*, C-579/15, EU:C:2017:503, mír 33, agus an 5 Meán Fómhair 2024, *M.S. agus páirtithe eile (Cearta nós imeachta mionaoisigh)*, C-603/22, EU:C:2024:685, mír 117).

79 Mura féidir an dlí náisiúnta a léiriú i gcomhréir le ceanglais dhlí an Aontais, ceanglaítear le prionsabal na tosaíochta ar an gcúirt náisiúnta lánéifeacht a thabhairt do cheanglais dhlí an Aontais sa chás atá os a comhair. Chun é sin a dhéanamh, ní mór don chúirt sin, más gá, aon reachtaíocht nó cleachtas náisiúnta, fiú ceann ina dhiaidh sin, a dhífheidhmiú uaithi féin, atá contrártha le foráil de dhlí an Aontais a bhfuil éifeacht dhíreach aici, gan iallach a bheith uirthi a iarraidh ná fanacht leis an reachtaíocht nó leis an gcleachtas náisiúnta sin a chur ar ceal roimh ré trí mhodhanna reachtacha nó trí mhodhanna bunreachtúla eile (féach, chuige sin, breithiúnas an 5 Meán Fómhair 2024, *M.S. agus páirtithe eile (Cearta nós imeachta mionaoisigh)*, C-603/22, EU:C:2024:685, mír 118).

80 Ceanglaítear ar na húdaráis náisiúnta inniúla a áirithiú go n-urramófar na cearta a dhíorthaíonn na daoine nádúrtha nó dlítheanacha lena mbaineann go díreach ó fhoráil de dhlí an Aontais a dhealraíonn, ó thaobh a inneachair de, a bheith neamhchoinníollach agus sách beacht (féach, de réir analaí, breithiúnais an 3 Deireadh Fómhair 2019, *Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland agus páirtithe eile*, C-197/18, EU:C:2019:824, mír 32, agus an 19 Bealtaine 2022, *Spetsializirana prokuratura (Cúisí éalaitheach a thriail)*, C-569/20, EU:C:2022:401, mír 28)

81 Ón taobh sin de, in éagmais bearta cur chun feidhme arna nglacadh laistigh den tréimhse forordaithe nó i gcás trasuí mícheart treorach, is faoi na cúirteanna náisiúnta agus faoi orgáin uile an Stáit atá sé comhlíonadh den sórt sin a áirithiú. Amhail an chúirt náisiúnta, ceanglaítear ar na comhlachtaí sin, lena n-áirítear na húdaráis atá freagrach as an dlí a fhorfheidhmiú, amhail na póilíní agus oifig an ionchúisitheora phoiblí, aon fhoráil den dlí náisiúnta nach gcomhlíonann forálacha neamhchoinníollacha agus atá beacht go leor a fhágáil gan feidhm agus, ar an dara dul síos, na forálacha sin a chur i bhfeidhm a mhéid is féidir leo cearta a shainiú a fhéadfaidh daoine aonair a dhearbhú i gcoinne an Stáit (féach, chuige sin, breithiúnais an 19 Eanáir 1982, *Becker*, 8/81, EU:C:1982:7, mír 25; an 22 Meitheamh 1989, *Costanzo*, 103/88, EU:C:1989:256, míreanna 30 agus 31; an 19 Samhain 1991, *Francovich agus páirtithe eile*, C-6/90 agus C-9/90, EU:C:1991:428, mír 11, agus an 20 Aibreán 2023, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Commune de Ginosa)*, C-348/22, EU:C:2023:301, mír 77).

82 Ar an dara dul síos, maidir le héifeacht dhíreach fhorálacha dhlí an Aontais dá dtagraítear i mír 74 den bhreithiúnas seo, is cásdlí socair é go bhfuil foráil de dhlí an Aontais neamhchoinníollach, ar an gcéad dul síos, i gcás ina leagtar amach léi oibleagáid nach bhfuil faoi réir aon choinníoll nó, ina chur chun feidhme nó ina héifeachtaí, aon bheart a ghlacadh ag institiúidí an Aontais nó ag na Ballstáit, seachas an gníomh lena dtrasuitear í sa dlí náisiúnta, agus, ar an dara dul síos, beacht go

leor lena bhféadfaidh duine aonair brath air agus le cur i bhfeidhm ag an gcúirt nuair a leagtar amach oibleagáid i dtéarmaí aonchiallacha (féach, chuige sin, breithiúnais an 3 Aibreán 1968, *Molkerei-Zentrale Westfalen* v *Lippe*, 28/67, EU:C:1968:17, lch. 226; an 8 Márta 2022, *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Éifeacht dhíreach)*, C-205/20, EU:C:2022:168, mír 18, agus an 1 Lúnasa 2022, *TL (Easpa ateangaire agus aistriúcháin)*, C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, mír 50).

83 Chinn an Chúirt freisin, fiú má fhágann treoir corrlach lánroghnach áirithe do na Ballstáit nuair a ghlacann siad na rialacha mionsonraithe maidir lena cur chun feidhme, go bhféadfar foráil den Treoir sin a mheas mar fhoráil neamhchoinníollach agus bheacht i gcás ina bhforchuireann sí oibleagáid bheacht ar na Ballstáit, i dtéarmaí aonchiallacha, maidir leis an toradh atá le baint amach agus nach bhfuil faoi réir aon choinníoll maidir le cur i bhfeidhm na rialach a leagtar síos léi (féach chuige sin, breithiúnais an 8 Márta 2022, *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Éifeacht dhíreach)*, C-205/20, EU:C:2022:168, mír 19, agus an 1 Lúnasa 2022, *TL (Easpa ateangaire agus aistriúcháin)*, C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, mír 51). Is é an pointe fíor-riachtanach i ndáil leis sin nach gcuireann an lánrogha a thugtar do na Ballstáit leis an Treoir atá i gceist cosc ar inneachar na cosanta íosta a chinneadh nó nach mór don ráthaíocht íosta dul chun tairbhe na ndaoine a chumhdaítear leis an Treoir sin (féach, chuige sin, breithiúnais an 14 Iúil 1994, *Faccini Dori*, C-91/92, EU:C:1994:292, mír 17, agus an 20 Aibreán 2023, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Commune de Ginosa)*, C-348/22, EU:C:2023:301, mír 65).

84 Ar an gcéad dul síos, maidir le hAirteagal 3(2) agus (3) de Threoir 2013/48, ar an gcéad dul síos, is léir ó fhoclaíocht Airteagal 3(2) den Treoir sin go bhfuil rochtain ag daoine atá faoi dhrochamhras nó ag daoine cúisithe ar dhlíodóir gan moill mhíchuí agus, in aon chás, ar a dhéanaí ó tharla an chéad cheann de na ceithre imeacht a leagtar amach i ndiaidh a chéile i bpointí (a) go (d) den fhoráil sin. Tá éifeacht dhíreach aige, dá bhrí sin, sa mhéid go gceanglaítear leis ar na Ballstáit, i dtéarmaí aonchiallacha, rochtain ar dhlíodóir a ráthú a luaithe a tharlaíonn imeachtaí sonracha, gan aon rogha a bheith ag na Stáit sin ná a bheith in ann aon choinníoll a chur leis an oibleagáid sin agus gan gá le hidirghabháil ó ghníomh de chuid an Aontais ná de chuid na mBallstát.

85 Agus na heilimintí a chomhdhéanann an ceart rochtana sin ar dhlíodóir á leagan amach, tá éifeacht dhíreach ag Airteagal 3(3) den Treoir sin freisin, ós rud é go bhforordaítear leis, ar bhealach neamhchoinníollach agus beacht go leor, íosleibhéal cosanta do dhaoine atá faoi dhrochamhras nó do dhaoine cúisithe.

86 Ar an dara dul síos, leagtar amach in Airteagal 4(5) de Threoir 2016/1919 oibleagáid atá sainaitheanta go soiléir, a sainítear a comhlíonadh gan choinníoll.

87 De réir fhoclaíocht na forála sin, ní mór cúnamh dlíthiúil a dheonú do dhaoine atá faoi dhrochamhras agus do dhaoine cúisithe gan moill mhíchuí agus, ar a dhéanaí, sula ndéanfaidh na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí é a cheistiú nó sula ndéanfar na bearta imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise dá dtagraítear in Airteagal 2(1)(c) den Treoir sin.

88 Dá bhrí sin, cé go bhféadfaidh na Ballstáit, i gcomhréir le hAirteagal 4(2) den Treoir sin, cinneadh a dhéanamh tástáil acmhainne nó tástáil fiúntais a chur i bhfeidhm, nó iad araon, chun a chinneadh an gcaithfear cúnamh dlíthiúil a dheonú, ní féidir leis an lánrogha sin difear a dhéanamh don am nach mór an chabhair sin a dheonú, agus teorainn ama bheacht a léiriú in Airteagal 4(5) den Treoir sin.

89 Ar an tríú dul síos, maidir le hAirteagal 9 de Threoir 2016/1919, trína cheangal ar na Ballstáit a áirithiú go gcuirtear riachtanais shonracha daoine leochaileacha, atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe, san áireamh, leagtar síos leis an bhforáil sin, ar na Ballstáit, oibleagáid maidir leis an toradh atá le baint amach agus nach bhfuil faoi réir aon choinníoll maidir le cur i bhfeidhm na rialach a leagtar síos léi.

90 Tá an lánrogha a thugtar do na Ballstáit, chun sainiú a dhéanamh ar an gcaoi nach mór riachtanais shonracha daoine atá faoi dhrochamhras nó daoine cúisithe atá i staid an-leochaileach a chur san áireamh, teoranta ag oibleagáid na mBallstát sin, a leagtar amach ar bhealach ginearálta agus i dtéarmaí aonchiallacha leis an bhforáil sin, chun a áirithiú, agus an fhoráil sin á cur chun feidhme, go gcuirfear na daoine sin san áireamh go sonrach.

91 Is léir ó na cúiseanna go léir roimhe seo gur faoin gcúirt a rinne an tarchur atá sé na forálacha náisiúnta dá dtagraítear go háirithe i mír 73 den bhreithiúnas seo a léiriú, a mhéid is féidir, ar bhealach atá comhsheasmhach le dlí an Aontais chun a áirithiú go bhfuil siad go hiomlán éifeachtach. In éagmais léiriú den sórt sin, is faoina údarás féin a bheidh sé neamhaird a thabhairt ar na forálacha náisiúnta a dhealraíonn a bheith ar neamhréir le hAirteagal 3(2) agus (3) de Threoir 2013/48 agus le hAirteagal 4(5) agus Airteagal 9 de Threoir 2016/1919 agus na forálacha sin de na treoracha sin a chur i bhfeidhm, ós rud é go bhforchuirtear na hoibleagáidí a leagtar síos leo ar chomhlachtaí uile na mBallstát, lena n-áirítear na húdaráis atá freagrach as forfheidhmiú an dlí, amhail na póilíní agus oifig an ionchúisitheora phoiblí.

Conclúid maidir le Ceisteanna 1 go 10, 13 agus 14

92 I bhfianaise na mbreithnithe roimhe seo, is é an freagra ar Cheisteanna 1 go 10, 13 agus 14 nach mór Airteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5) agus Airteagal 9 de Threoir 2016/1919, arna léamh i gcomhar le hAirteagal 3(2)(a) go (c) agus Airteagal 3(3) de Threoir 2013/48, a léiriú sa chaoi go bhfuil sé d'oibleagáid ar na Ballstáit, ar an gcéad dul síos, leochaileacht duine atá cúisithe nó atá faoi dhrochamhras a bhrath agus a aithint sula ndéantar an duine sin nó an duine atá faoi dhrochamhras sin a cheistiú in imeachtaí coiriúla nó sula ndéantar bearta sonracha imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise ina leith, agus, ar an dara dul síos, a áirithiú go mbeidh rochtain acu ar dhlíodóir faoi chúnamh dlíthiúil chun críocha na n-imeachtaí sin gan moill mhíchuí agus, ar a dhéanaí, sula ndéanfaidh na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí eile é a cheistiú, nó roimh na bearta imscrúdaitheacha nó na bearta bailithe fianaise ina gceanglaítear ar an duine sin nó ar an duine atá faoi dhrochamhras sin páirt a ghlacadh iontu nó sula n-údaraítear don duine sin nó don duine atá faoi dhrochamhras sin a bheith rannpháirteach iontu.

An 2ú, an 10ú, an 11ú ceist agus an 13ú ceist a mhéid a bhaineann siad leis an gceanglas maidir le leigheas éifeachtach agus inghlacthacht fianaise

93 Mar réamhphointe, ba cheart a thabhairt faoi deara, i bhfoclaíocht an 11ú ceist, go dtagraíonn an chúirt a rinne an tarchur d'Airteagal 8 de Threoir 2016/1919 agus ní d'Airteagal 12(1) de Threoir 2013/48. Mar sin féin, tagraíonn an chúirt sin don fhoráil dheireanach sin sa ráiteas ar na cúiseanna lena hiarraidh ar réamhrialú, an dá Airteagal a bhaineann le leigheasanna dlí agus a dréachtaíodh i dtéarmaí comhchosúla.

94 Sna himthosca sin, ní mór a thuiscint, leis an 2ú, an 10ú, an t-11ú ceist agus an 13ú ceist, go n-iarrann an chúirt a rinne an tarchur, go bunúsach, an gá Airteagal 12 de Threoir 2013/48 agus Airteagal 8 de Threoir 2016/1919 a léiriú sa chaoi go gceanglaítear leo nach mór do chinntí a

bhaineann, ar an gcéad dul síos, le leochaileacht fhéideartha duine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe a scrúdú agus, ar an dara dul síos, le diúltú cúnamh dlíthiúil a dheonú do dhuine leochaileach agus leis an gcinneadh an duine sin a cheistiú in éagmais dlíodóra, na cúiseanna ar a bhfuil sé bunaithe a lua agus go bhféadfadh siad a bheith faoi réir leigheas éifeachtach. Ina theannta sin, fiafraíonn an chúirt sin an gá na forálacha sin a léiriú sa chaoi go gcuirtear cosc leo ar reachtaíocht náisiúnta nach gceadaíonn, i gcomhthéacs imeachtaí coiriúla, do chúirt a dhearbhú mar fhianaise inchoiritheach neamh-inghlactha bunaithe ar ráitis arna ndéanamh ag duine leochaileach le linn ceistiú arna seoladh ag na póilíní nó ag údarás forfheidhmithe dlí eile de shárú ar na cearta dá bhforáiltear le Treoracha 2013/48 nó 2016/1919.

95 I ndáil leis sin, leanann sé, ar an gcéad dul síos, ó fhoclaíocht Airteagal 12(1) de Threoir 2013/48 agus Airteagal 8 de Threoir 2016/1919 nach mór leigheas éifeachtach a bheith ag daoine atá faoi dhrochamhras nó ag daoine cúisithe, i gcomhréir leis an dlí náisiúnta, i gcás sárú ar na cearta dá bhforáiltear faoi na treoracha sin.

96 Chinn an Chúirt cheana féin go gceanglaítear leis an gcéad cheann de na forálacha sin ar na Ballstáit a áirithiú go n-urramófar an ceart chun triail chóir a fháil agus cearta na cosanta, a chumhdaítear faoi seach in Airteagal 47 agus in Airteagal 48(2) den Chairt, trí fhoráil a dhéanamh maidir le leigheas éifeachtach lena gcuirtear ar chumas aon duine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe caingean a thabhairt os comhair cúirt atá freagrach as scrúdú a dhéanamh ar sáraíodh a chearta nó a cearta faoi Threoir 2013/48 (féach, chuige sin, breithiúnas an 7 Meán Fómhair 2023, *Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otenie Lukovit (Folgadh fisiceach)*, C-209/22, EU:C:2023:634, mír 51).

97 Tá an léiriú céanna ag teastáil maidir le hAirteagal 8 de Threoir 2016/1919. Is gné den cheart chun leigheas éifeachtach a fháil é cúnamh dlíthiúil a dheonú, ceart a ráthaítear go sainráite sa tríú mír d'Airteagal 47 den Chairt, arb é cuspóir na Treorach sin éifeachtacht an chirt chun rochtain a fháil ar dhlíodóir dá bhforáiltear i dTreoir 2013/48 a ráthú. Trína ngníomhaíocht chomhcheangailte, rannchuidíonn an dá threoir sin, dá bhrí sin, le fíorú an chirt chun leigheas éifeachtach a fháil a chumhdaítear sa chéad mhír d'Airteagal 47 den Chairt, ós rud é go n-éascaítear le deonú cúnaimh dhlíthiúil an ceart chun rochtain a fháil ar dhlíodóir (féach, chuige sin, breithiúnas an 22 Meitheamh 2023, *K.B. agus F.S. (Ardú* ex officio *ar sharú in imeachtaí coiriúla)*, C-660/21, EU:C:2023:498, mír 44).

98 Dá bhrí sin, ní mór Airteagal 12(1) de Threoir 2013/48 agus Airteagal 8 de Threoir 2016/1919 a léiriú sa chaoi go gcuirtear cosc leo ar aon bheart náisiúnta lena gcuirtear cosc ar leigheasanna éifeachtacha dlí a fheidhmiú i gcás sárú ar na cearta a chuireann na Treoracha sin chun feidhme (féach, chuige sin, breithiúnais an 19 Meán Fómhair 2019, *Rayonna prokuratura Lom*, C-467/18, EU:C:2019:765, míreanna 57 agus 58, agus an 22 Meitheamh 2023 *K.B. agus F.S. (Ardú* ex officio *ar sharú in imeachtaí coiriúla)*, C-660/21, EU:C:2023:498, mír 37).

99 Ina dhiaidh sin, ba cheart a thabhairt faoi deara nach gceanglaítear le hAirteagail 47 agus 48 den Chairt ar na Ballstáit leigheasanna uathrialacha a chruthú a d'fhéadfadh daoine atá faoi dhrochamhras nó daoine cúisithe a thabhairt chun na cearta a thugtar dóibh leis na treoracha sin a chosaint. De réir cásdlí socair, níl sé d'éifeacht ag dlí an Aontais, lena n-áirítear forálacha na Cairte, a cheangal ar na Ballstáit leigheasanna dlí a thabhairt isteach seachas na leigheasanna sin a bhunaítear leis an dlí náisiúnta, mura léir, áfach, ó scéim an dlíchórais náisiúnta atá i gceist nach bhfuil aon leigheas breithiúnach ann lena gcumasaítear, fiú go teagmhasach, na cearta a eascraíonn ó dhlí an Aontais a urramú (féach, chuige sin, breithiúnais an 13 Márta 2007, *Unibet*,

C-432/05, EU:C:2007:163, mír 71; an 21 Nollaig 2021, *Randstad Italia*, C-497/20, EU:C:2021:1037, mír 62, agus an 7 Meán Fómhair 2023, *Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Corpchuardach)*, C-209/22, EU:C:2023:634, mír 54).

100 I ndáil leis sin, ba cheart a lua freisin go bhforáiltear le hAirteagal 12(1) de Threoir 2013/48 agus le hAirteagal 8 de Threoir 2016/1919 go ndeonófar an ceart chun dearbhú a fháil maidir le sáruithe féideartha ar na cearta a thugtar leis na treoracha sin i gcomhréir le 'dlí náisiúnta', agus luaitear in Airteagal 12(2) de Threoir 2013/48 go bhfuil inghlacthacht fianaise fós faoi réir rialacha agus córais náisiúnta.

101 Dá bhrí sin, ní chinntear leis na forálacha sin na rialacha mionsonraithe ar dá réir nach mór a bheith in ann sáruithe ar na cearta sin a líomhain, rud a fhágann corrlach lánroghnach áirithe ag na Ballstáit chun na nósanna imeachta sonracha a bheidh infheidhme ina leith sin a chinneadh (féach, chuige sin, breithiúnas an 7 Meán Fómhair 2023, *Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Corpchuardach)*, C-209/22, EU:C:2023:634, mír 52), faoi réir, mar is léir ó Airteagal 12(2) de Threoir 2013/48, cearta na cosanta agus cothroime na n-imeachtaí a urramú agus measúnú á dhéanamh ar ráitis a rinne daoine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe nó fianaise a fuarthas de shárú ar a gceart chun dlíodóra.

102 Dá réir sin, ní chuireann aon ní sna treoracha sin oibleagáid ar an gcúirt náisiúnta neamhaird a thabhairt go huathoibríoch ar an bhfianaise ar fad a fuarthas de shárú ar na cearta a thugtar le Treoracha 2013/48 agus 2016/1919. Mar sin féin, i gcomhréir le cásdlí na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine, nach mór a chur san áireamh, mar is léir ó aithrisí 50 agus 53 den chéad cheann de na Treoracha sin agus aithrisí 17 agus 30 den dara Treoir sin, i gcás ina n-aimsítear locht nós imeachta, is faoi na cúirteanna náisiúnta atá sé a fháil amach ar leigheasadh an locht sin le linn na n-imeachtaí a lean (féach, chuige sin, breithiúnas an 14 Bealtaine 2024, *Stachev*, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, mír 96).

103 Dá bhrí sin, i gcás inar bailíodh fianaise de shárú ar cheanglais na dtreoracha sin, ní mór a chinneadh, in ainneoin na bearna sin, tráth nach mór don chúirt a bhfuiltear os a comhair breithiúnas a thabhairt, an bhféadfar na himeachtaí coiriúla ina n-iomláine a mheas mar imeachtaí cothroma, agus roinnt tosca á gcur san áireamh, lena n-áirítear an chuid dhílis nó thábhachtach de na doiciméid inchoirithe iad na barúlacha a bailíodh in éagmais dlíodóra, agus neart na fianaise eile sa chomhad (breithiúnas an 14 Bealtaine 2024, *Stachev*, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, mír 97).

104 Dá bhrí sin, ní cheanglaítear le dlí an Aontais ar na Ballstáit foráil a dhéanamh maidir leis an bhféidearthacht do chúirt a dhearbhú go bhfuil fianaise inchoiritheach neamh-inghlactha bunaithe ar ráitis arna ndéanamh ag duine leochaileach le linn ceistiú arna sheoladh ag na póilíní nó ag údarás forfheidhmithe dlí eile de shárú ar na cearta dá bhforáiltear le Treoracha 2013/48 nó 2016/1919, ar choinníoll, áfach, i gcomhthéacs na trialach coiriúla, go bhfuil an chúirt sin in ann a fhíorú go bhfuil na cearta sin arna léamh i bhfianaise Airteagal 47 agus Airteagal 48(2) den Chairt, gur urramaíodh iad agus na tátail iomchuí uile a bhaint as an sárú sin, go háirithe maidir le luach cruthúnais na fianaise a fuarthas sna himthosca sin (féach, de réir analaí, breithiúnas an 5 Meán Fómhair 2024, *M.S. agus páirtithe eile (Cearta nós imeachta mionaoisigh)*, C-603/22, EU:C:2024:605, mír 174).

105 Ar deireadh, is léir ó chásdlí na Cúirte, nuair a chuireann na Ballstáit Treoracha 2013/48 agus 2016/1919 chun feidhme, go gceanglaítear orthu a áirithiú go gcomhlíonfar na ceanglais a eascraíonn as an gceart chun leigheas éifeachtach a fháil agus as an gceart chun éisteacht chóir a fháil a chumhdaítear sa chéad mhír agus sa dara mír d'Airteagal 47 den Chairt agus ó na cearta

cosanta a chumhdaítear in Airteagal 48(2) di (féach, chuige sin, breithiúnas an 22 Meitheamh 2023, *K.B. agus F.S. (Ardú* ex officio *ar shárú in imeachtaí coiriúla)*, C-660/21, EU:C:2023:498, mír 40).

106 De réir cásdlí socair, is gné den cheart chun leigheas éifeachtach a fháil é forais a nochtadh sa mhéid go n-áirithítear leis athbhreithniú breithiúnach éifeachtach. Ina theannta sin, chun go mbeidh duine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe in ann na cearta a thugtar dóibh leis na treoracha sin a chosaint faoi na coinníollacha is fearr is féidir agus cinneadh a dhéanamh, agus láneolas aige ar na fíorais, an bhfuil sé úsáideach dóibh leigheas breithiúnach a thabhairt, tá sé d'oibleagáid ar an údarás náisiúnta inniúil iad a chur ar an eolas faoi na forais ar a bhfuil a dhiúltú bunaithe (féach, chuige sin, breithiúnais an 15 Deireadh Fómhair 1987, *Heylens agus páirtithe eile*, 222/86, EU:C:1987:442, mír 15, agus an 17 Márta 2011, *Peñarroja Fa*, C-372/09 agus C-373/09, EU:C:2011:156, mír 63).

107 I bhfianaise an mhéid sin roimhe seo, ní mór Airteagal 12 de Threoir 2013/48 agus Airteagal 8 de Threoir 2016/1919 a léiriú sa chaoi nach mór cinntí a bhaineann, ar an gcéad dul síos, le scrúdú a dhéanamh ar leochaileacht fhéideartha duine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe agus, ar an dara dul síos, le diúltú cúnamh dlíthiúil a dheonú do dhuine leochaileach agus le ceistiú an duine sin in éagmais dlíodóra, a bheith réasúnaithe agus go bhféadfadh siad a bheith faoi réir leigheas éifeachtach.

108 Os a choinne sin, ní chuirtear cosc leis na forálacha sin ar reachtaíocht náisiúnta nach gceadaíonn, i gcomhthéacs imeachtaí coiriúla, do chúirt a dhearbhú go bhfuil fianaise inchoiritheach neamh-inghlactha bunaithe ar ráitis arna ndéanamh ag duine leochaileach le linn ceistiú arna sheoladh ag na póilíní nó ag údarás forfheidhmithe dlí eile de shárú ar na cearta dá bhforáiltear i dTreoracha 2013/48 nó 2016/1919, ar choinníoll, áfach, i gcomhthéacs na trialach coiriúla, go bhfuil an chúirt sin in ann, ar an gcéad dul síos, a fhíorú gur urramaíodh na cearta sin, arna léamh i bhfianaise Airteagal 47 agus Airteagal 48(2) den Chairt, agus, ar an dara dul síos, na tátail uile a eascraíonn as an sárú sin a tharraingt, go háirithe maidir le luach fianaiseach na fianaise a fhaightear sna himthosca sin.

An 12ú ceist

109 Leis an 12ú ceist, fiafraíonn an chúirt a rinne an tarchur, go bunúsach, an íde mhídhaonna de réir bhrí, *inter alia*, staid slándála an duine atá faoi dhrochamhras, arna dhéanamh san ospidéal síciatrach ina bhfuil an duine sin, gan cúnamh dlíodóra a bheith aige agus gan staid neamhshláine an duine sin a chur san áireamh, faoi choinníollacha an-teoranta saoirse chun tuairimí a nochtadh agus leochaileacht shíceolaíoch shonrach.

110 I ndáil leis sin, leanann sé ó chásdlí socair go gceanglaítear leis an ngá atá le léiriú ar dhlí an Aontais a bheidh úsáideach don chúirt a rinne an tarchur go saineofaí comhthéacs fíorasach agus reachtach na gceisteanna atá á gcur aici nó, ar a laghad, míniú a thabhairt ar na himthosca fíorasacha ar a bhfuil na ceisteanna sin bunaithe. Ní mór don chúirt sin na cúiseanna beachta a lua freisin a thug uirthi fiosrú a dhéanamh maidir le léiriú dhlí an Aontais agus a mheas gur gá tarchur a dhéanamh chuig an gCúirt Bhreithiúnais le haghaidh réamhrialú (féach, chuige sin, breithiúnais an 26 Eanáir 1993, *Telemarsicabruzzo agus páirtithe eile*, C-320/90 go C-322/90, EU:C:1993:26, mír 6; an 8 Meán Fómhair 2009, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional agus Bwin International*, C-42/07, EU:C:2009:519, mír 40, agus an 29 Iúil 2024, *LivaNova*, C-713/22, EU:C:2024:642, mír 54).

111 Mar a luaitear in Airteagal 94(a) agus (c) de na Rialacha Nós Imeachta, ní mór a bheith in iarraidh ar réamhrialú, *inter alia*, achoimre ar na fíorais ábhartha nó, ar a laghad, ráiteas ar na fíorais ar a bhfuil na ceisteanna bunaithe, chomh maith le ráiteas ar na cúiseanna a thug ar an gcúirt a rinne an tarchur fiosrú a dhéanamh maidir le léiriú nó bailíocht forálacha áirithe de dhlí an Aontais agus an nasc a bhunaítear léi idir na forálacha sin agus an reachtaíocht náisiúnta is infheidhme maidir leis an díospóid sna príomhimeachtaí.

112 Sa chás seo, níl aon fhaisnéis san iarraidh ar réamhrialú a bhaineann leis na coinníollacha faoina ndearnadh ceistiú K. P. i dtimpeallacht ospidéil. Ní léir ón iarraidh sin ach oiread go mbeadh gá le freagra ar an 12ú ceist chun a chur ar chumas na cúirte a rinne an tarchur an díospóid sna príomhimeachtaí a chinneadh.

113 Sna himthosca sin, tá an 12ú ceist do-ghlactha.

An 15ú ceist

114 Lena 15ú ceist, fiafraíonn an chúirt a rinne an tarchur an gcuirtear cosc le dlí an Aontais ar reachtaíocht náisiúnta lena bhforáiltear go bhfuil oifig an ionchúisitheora phoiblí ag brath go díreach ar chomhlacht feidhmiúcháin agus, más amhlaidh atá, an gcaithfidh an t-ionchúisitheoir poiblí, ag an gcéim roimh an triail choiriúil, forálacha na reachtaíochta sin a fhágáil gan feidhm.

115 Sa chás seo, is léir ón bhfaisnéis a chuir an chúirt a rinne an tarchur ar fáil, i gcomhthéacs an cháis sna príomhimeachtaí, gur tugadh an chéim réamhthrialach de na himeachtaí coiriúla chun críche. Sna himthosca sin, ní fhéachtar, dá bhrí sin, leis an gceist an bhfuil oibleagáid ar an ionchúisitheoir poiblí, i gcomhthéacs na céime sin, forálacha náisiúnta atá contrártha le dlí an Aontais a fhágáil gan feidhm chun éifeachtacht chearta na ndaoine sin a ráthú, dlí an Aontais a léiriú chun críocha chuspóir thoradh an cháis sna príomhimeachtaí, ach is de chineál ginearálta agus hipitéiseach é.

116 I bhfianaise na n-argóintí thuas, tá béim leagtha ag an gCúirt arís agus arís eile gur ionstraim le haghaidh comhar idir an Chúirt Bhreithiúnais agus na cúirteanna náisiúnta é an nós imeachta dá bhforáiltear in Airteagal 267 CFAE, trína gcuireann an Chúirt Bhreithiúnais na heilimintí léirithe de dhlí an Aontais ar fáil do na cúirteanna náisiúnta atá de dhíth orthu chun na díospóidí atá os a gcomhair a réiteach agus nach luíonn an bonn cirt le tarchur chun réamhrialú a dhéanamh i bhfoirmiú tuairimí comhairleacha ar cheisteanna ginearálta nó hipitéiseacha, ach ón mbunriachtanas chun teacht ar réiteach éifeachtúil ar dhíospóid (féach, chuige sin, breithiúnais an 16 Nollaig 1981, *Foglia*, 244/80, EU:C:1981:302, mír 18; an 18 Deireadh Fómhair 1990, *Dzodzi*, C-297/88 agus C-197/89, EU:C:1990:360, mír 33; an 26 Márta 2020, *Miasto Łowicz agus Prokurator Generalny*, C-558/18 agus C-563/18, EU:C:2020:234, mír 44, agus an 5 Meán Fómhair 2024, *M.S. agus páirtithe eile (Cearta nós imeachta mionaoisigh)*, C-603/22, EU:C:2024:685, mír 75).

117 Sna himthosca sin, tá an 15úú ceist do-ghlactha.

Costais

118 Ós rud é, a mhéid a bhaineann leis na páirtithe sna príomhimeachtaí, go bhfuil na himeachtaí mar chéim sa chás os comhair na cúirte náisiúnta, baineann ceist na gcostas leis an gcúirt sin. Níl na costais a tabhaíodh trí bharúlacha a chur faoi bhráid na Cúirte, seachas costais na bpáirtithe sin, inghnóthaithe.

Ar na forais sin, rialaíonn an Chúirt Bhreithiúnais (an Dara Dlísheomra) mar seo a leanas:

1. **Maidir le hAirteagal 2(1)(b), Airteagal 4(5) agus Airteagal 9 de Threoir (AE) 2016/1919 ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 26 Deireadh Fómhair 2016 maidir le cúnamh dlí do dhaoine atá faoi dhrochamhras agus do dhaoine cúisithe in imeachtaí coiriúla agus do dhaoine iarrtha in imeachtaí maidir leis an mbarántas gabhála Eorpach, arna léamh i gcomhar le hAirteagal 3(2)(a) go (c) agus Airteagal 3(3) de Threoir 2013/48/AE ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 22 Deireadh Fómhair 2013 maidir leis an gceart chun rochtain a fháil ar dhlíodóir in imeachtaí coiriúla agus in imeachtaí a bhaineann leis an mbarántas gabhála Eorpach, agus maidir leis an gceart chun tríú páirtí a chur ar an eolas maidir le cailleadh saoirse agus chun cumarsáid a dhéanamh le tríú daoine agus le húdaráis chonsalachta nuair a chailltear an tsaoirse,**

   ní mór léiriú a dhéanamh mar seo a leanas:

   tá sé d'oibleagáid ar na Ballstáit, ar an gcéad dul síos, a áirithiú go mbraitear agus go n-aithnítear leochaileacht duine atá cúisithe nó atá faoi dhrochamhras sula gcuirtear an duine sin nó an duine atá faoi dhrochamhras sin faoi agallamh in imeachtaí coiriúla nó sula ndéantar bearta sonracha imscrúdaitheacha nó bailithe fianaise ina leith agus, ar an dara dul síos, a áirithiú go mbeidh rochtain acu ar dhlíodóir faoi chúnamh dlíthiúil chun críoch na n-imeachtaí sin gan moill mhíchuí; agus ar a dhéanaí, sula ndéanfaidh na póilíní nó údarás forfheidhmithe dlí eile iad a cheistiú, nó sula ndéanfar bearta imscrúdaitheacha nó bearta bailithe fianaise ina gceanglaítear ar an duine sin nó an duine atá faoi dhrochamhras sin a bheith rannpháirteach nó ina n-údaraítear dó a bheith rannpháirteach iontu.

2. **Maidir le hAirteagal 12 de Threoir 2013/48 agus Airteagal 8 de Threoir 2016/1919,**

   ní mór léiriú a dhéanamh mar seo a leanas:

   ceanglaítear leo nach mór do chinntí a bhaineann, ar an gcéad dul síos, le leochaileacht fhéideartha duine atá faoi dhrochamhras nó atá cúisithe a scrúdú agus, ar an dara dul síos, le diúltú cúnamh dlíthiúil a dheonú do dhuine leochaileach agus leis an rogha an duine sin a cheistiú in éagmais dlíodóra, na cúiseanna ar a bhfuil siad bunaithe a lua agus go bhféadfadh siad a bheith faoi réir leigheas éifeachtach.

   Os a choinne sin, ní chuireann na forálacha sin cosc ar reachtaíocht náisiúnta nach gceadaíonn, i gcomhthéacs imeachtaí coiriúla, do chúirt a dhearbhú go bhfuil fianaise inchoiritheach neamh-inghlactha bunaithe ar ráitis arna ndéanamh ag duine leochaileach le linn ceistiú arna sheoladh ag na póilíní nó ag údarás forfheidhmithe dlí eile de shárú ar na cearta dá bhforáiltear i dTreoracha 2013/48 nó 2016/1919, ar choinníoll, áfach, i gcomhthéacs na trialach coiriúla, go bhfuil an chúirt sin in ann, ar an gcéad dul síos, a fhíorú gur urramaíodh na cearta sin, arna léamh i bhfianaise Airteagal 47 agus Airteagal 48(2) den Chairt um Chearta Bunúsacha an Aontais Eorpaigh, agus, ar an dara dul síos, na hiarmhairtí uile a eascraíonn as an sárú sin a tharraingt, go háirithe maidir le luach cruthúnais na fianaise a fhaightear sna himthosca sin.

Sínithe